

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

DIPLOMDARBS

RĪGA 2009

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
SOCIOLOĢIJAS NODAĻA
SOCIĀLĀ DARBA PROFESIONĀLĀ STUDIJU PROGRAMMA

**VIDES NOVĒRTĒŠANAS METODES SOCIĀLAJĀ DARBĀ AR
ĢIMENĒM**

DIPLOMDARBS

Autors: Inga Parole
Stud.apl.ip07151
Darba vadītājs: Mg.sd.Daina Vanaga

RĪGA 2009

ANOTĀCIJA

Autores Ingas Paroles diplomdarbs „Vides novērtēšanas metodes sociālajā darbā ar ģimenēm” tika izstrādāts pamatojoties uz nepieciešamību aktualizēt vides novērtēšanas metožu efektīvāku izmantošanu sociālajā darbā ar ģimenēm. Vides novērtēšanas metožu profesionālai izmantošanai ir liela nozīme ģimenes problēmu un atbalsta sistēmu izzināšanā un efektīvas iejaukšanās plānošanā, jo precīzs vides novērtējums ir izšķirošs iejaukšanās vai izmaiņu procesa efektivitātes ietekmētājs, tādēļ autores izvirzītais

Pētījuma mērķis ir: pētīt sociālo darbinieku izmantotās metodes vides novērtēšanā darbā ar ģimenēm un izstrādāt ieteikumus vides novērtēšanas metožu efektīvākai izmantošanai sociālajā darbā ar ģimenēm.

Diplomdarbs sastāv no četrām nodaļām. Pirmajā un otrajā nodaļās tika veikta darba teorētiskās puses izpēte, kas pamatojās uz literatūru par vides ietekmi uz ģimeni, novērtēšanu kā sociālā gadījuma risināšanas fāzi, kā arī vides novērtēšanas metodēm. Trešajā nodaļā tika veikts empīriskais pētījums, ar kura palīdzību tika noskaidrots kādas vides novērtēšanas metodes sociālie darbinieki izmanto sociālajā darbā ar ģimenēm. Ceturtajā nodaļā praktiski ieteikumi sociālajiem darbiniekiem efektīvākai vides novērtēšanas metožu izmantošanai darbā ar ģimenēm. Darba nobeigumā ir secinājumi, rezultāti un diskusija. Darba rezultātā gūtie secinājumi un atziņas palīdzēja realizēt izvirzītos uzdevumus un sasniegt pētījuma mērķi.

Atslēgas vārdi: vides novērtēšana, novērtēšanas metodes, sociālais darbs, ģimene, sociālā gadījuma risināšana.

ANNOTATION

The diploma paper of Inga Parole “ Environmental assessment methods in social work with families” was worked out based on the necessity to activate and make the environmental assessment methods more effective in social work with families.

The use of environmental assessment methods has great importance in finding out the family problems and support systems and in planning of effective interference because precise assessment is crucial in affecting the interference or change process therefore **the aim of the research** is: to study the environmental assessment methods used by social workers in work with families and work out recommendations for more effective application of environmental assessment methods in this work.

The diploma paper consists of 4 chapters. In the first and second chapters the theoretical research was done which is based on literature about the impact of environment on the family, assessment as stage of solving social cases, as well as environmental assessment methods. The third chapter deals with empiric research where methods used by social workers in social work with families have been found out. The fourth chapter contains practical recommendations for social workers in applying environmental assessment methods in social work with families.

At the end of the paper there are conclusions, results and a discussion. The conclusions gained in course of work helped to carry out the set targets and achieve the aim of the research.

Key words: environmental assessment, assessment methods, social work, family, solving of social case

SATURS

Ievads	1
1. Vides un tās ietekme uz ģimeni	6
1.1. Vides jēdziena skaidrojums dažādu autoru skatījumā	6
1.2. Ģimenes ietekmējošie vides faktori un disfunkcijas cēloņi	11
2. Novērtēšanas būtība sociālā gadījuma risināšanā	19
2.1. Novērtēšana dažādu autoru skatījumā	19
2.2. Novērtēšanas kā sociālā gadījuma risināšanas fāzes raksturojums	22
2.3. Personas vides novērtēšanas metodes	24
3. Pētījums par vides novērtēšanas metožu izmantošanu sociālajā darbā ar ģimenēm.	35
3.1. Pētījuma metodoloģijas raksturojums	35
3.2. Intervijas iegūtie rezultāti un analīze	38
3.3. Klientu lietu analīze un rezultāti	41
4. ieteikumi vides novērtēšanas metožu efektīvākai izmantošanai sociālajā darbā ar ģimenēm	46
Rezultāti un diskusija	48
Secinājumi	49
Izmantotā literatūra un avoti	51
Pielikumi	53
1. pielikums. Vides un personīgo resursu izvērtējums	54
2. pielikums. Sociālās funkcionēšanas skala	55
3. pielikums. Personas sociālās vēstures izzināšana	56
4. pielikums. Ģimenes vēstures izzināšana	57
5. pielikums. Intervijas jautājumi	58
6. pielikums. Respondentu interviju apkopojums	59

IEVADS

Saspringtas ekonomiskās situācijas rezultātā Latvijā ir aktualizējušās neskaitāmas sarežģītas sociālās problēmas. Nestabilā ekonomiskā situācija, bezdarbs, alkoholisms un citi faktori, neapšaubāmi ir radījuši gan sociālo, gan psiholoģisko spriedzi ģimenēs, kā rezultātā mazinājusies to spēja pilnvērtīgi funkcionēt sabiedrībā.

Jaunākajā SKDS pētījumā ” Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā, 2008” aptaujātie eksperti raksturojot ģimeņu vajadzības pirmkārt uzsvēra ekonomiskās grūtības. Raksturojot sekas, kas rodas ienākumu trūkuma dēļ, atzīmēts, ka ģimenes saskaras ar problēmām izglītības, veselības aprūpes (un vispār ir ierobežota veselības uzturēšana nepietiekama uztura, aktivitāšu u.c. dēļ), kultūras pieejamības, sadzīves apstākļu u.c. jomās, tiek norādīts, ka šai grupai ir augsts sociālās atstumtības risks. Eksperti uzsvēra, ka ekonomiskās grūtības veicina arī tādas negatīvas parādības kā depresiju, agresiju u.c. Jāatzīmē, ka zināmā mērā nabadzības sekas un cēloņi veido apburto loku: bez pietiekama izglītības līmeņa un veselības stāvokļa cilvēki nespēj iegūt adekvātus ienākumus, savukārt, nespējot uzturēt sociālās saites (jo nevar atļauties doties ciemos, komunicēties), viņiem ir apgrūtināta pieeja dažādiem resursiem (t.sk. informācijai). Tomēr eksperti uzsvēra, ka ne visas problēmas ģimenēs ir saistītas ar ekonomiskajiem faktoriem. Nelabvēlīga vide (vardarbība, bērnu devianta uzvedība) dažkārt ir vērojama arī ārēji labvēlīgās ģimenēs, turklāt tika atzīts, ka šajos gadījumos problēmas ir grūtāk identificēt. To apgrūtinā sociālo darbinieku, sociālo pedagogu un psihologu trūkums izglītības iestādēs, koordinācijas trūkums starp dažādām iestādēm u.c.¹

Sastopoties ar šādu plašu problēmu loku un šķietamu bezcerību daudzās ģimenēs ir radusies nepieciešamība izveidot tādu sociālo pakalpojumu un palīdzības sistēmu, kas palīdzētu pārvarēt personu, ģimeņu krīzes situācijas un sniegt profesionālu palīdzību. Sociālā darbinieka profesija ir orientēta uz sociālo problēmu identificēšanu, risināšanu un pozitīvu izmaiņu ierosināšanu indivīda, ģimenes, grupas, kopienas un sociālās vides mijiedarbībā.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 40 pantā noteikts, ka: ”sociālā darba mērķis ir palīdzēt personai, ģimenei un personu grupai noteikt, atrisināt vai mazināt

---

¹ SKDS pētījums ” Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā, 2008”

sociālās problēmas, attīstot pašas personas resursus un iesaistot atbalsta sistēmas”.² Tātad, lai izpildītu sociālā darba mērķi sociālajam darbiniekam, izzinot problēmas cēloņus, nepieciešams analizēt un pievērst uzmanību ģimenes vides izpētei, lai noteiktu grūtībās nonākušās ģimenes neizmantotos resursus tās tuvākajā vidē, jo sociālajā darbā tiek strādāts ar klienta problēmsituāciju, kura radusies, norit un kurai jātiek atrisinātai konkrētā vidē.

Ģimenes vide ir konkrēta, tajā ir noteikts ģimenes locekļu skaits un katrs ģimenes loceklis pieder pie kādas sistēmas, turklāt katrs no viņiem turpina piederēt arī pie ģimenes. Piederība pie citām sistēmām ietekmē mijiedarbību ģimenes ietvaros un otrādi.

Situācijas izvērtēšanu var veikt speciālists, kurš atbilst likumā noteiktajām prasībām tas nosaka, „ka sociālā darba speciālists ir – persona, kurai ir likumā noteiktā izglītība un kura veic sociālā darbinieka, sociālā aprūpētāja, sociālā rehabilitētāja vai sociālās palīdzības organizatora profesionālos pienākumus”³ tātad šis sociālā darba speciālists izmantojot sociālā darba metodes, var veicināt kā indivīdu, tā sabiedrības grupu izklūšanu no krīzes situācijām un piemērošanos sociālajai videi. Palīdzība ģimenēm ir jāsniedz profesionālo pienākumu ietvaros, - jāanalizē klienta sociālo vidi, jāspēj novērtēt fizisko, psiholoģisko un sociālo apstākļu iedarbību uz klientu, saistot to ar sociālajām problēmām, kādas ir klientam.

Sociālajam darbiniekam pilnvērtīgi nenovērtējot ekonomiskās, fiziskās, sociālās, mediju u.c. vides faktoru ietekmi uz ģimeni, netiks sniegta profesionāla un pilnvērtīga palīdzība ģimenēm, kuras nonākušas grūtā situācijā. Negatīvas vides faktori atstāj ietekmi uz ģimeņu dzīvesveidu, veselību un sociālo aizsardzību, kas ietekmē arī nākamo paaudžu dzīves kvalitāti. Sociālais darbinieks ir speciālists, kurš ar savām zināšanām, prasmēm un spējām veic profesionālu novērtēšanu, izmantojot dažādas vides novērtēšanas metodes, ar kuru palīdzību ģimenei nodrošinot profesionālu palīdzību, lai tā spētu pilnvērtīgi funkcionēt savā dabiskajā vidē.

Pētījuma problēma

Nereti sociālā darba praksē sociālajiem darbiniekiem ir tendence aplūkot ar klientu saistītos jautājumus kā uz personu orientētus un nevis plašākā skatījumā, klienta vides kontekstā.

---

² *Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums*:(LR likums:apstipr.2002.g.31.okt.) [tiešsaiste]. [skatīts 2009. gada 26. februārī].Pieejams internetā: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=68488>

³ *Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums*:(LR likums:apstipr.2002.g.31.okt.) [tiešsaiste]. [skatīts 2009. gada 26. februārī].Pieejams internetā: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=68488>

No vienas puses ir ģimene, kura nespēj funkcionēt ārējās vides faktoru ietekmē un nepieciešama palīdzība, no otras puses ir sociālais darbinieks, kuram ir jānovērtē disfunkcijas cēlonis, izmantojot dažādas vides novērtēšanas metodes, taču dažādu apstākļu dēļ – nepietiekamu prasmju, laika trūkuma vai citu iemeslu dēļ, novērtēšanas metožu izvēle un izmantošana nav profesionāla, kā rezultātā ģimenes problēmai netiek izvirzīti atbilstoši mērķi un plānota efektīva un profesionāla iejaukšanās. Precīzs vides novērtējums ir izšķirošs iejaukšanās vai izmaiņu procesa efektivitātes ietekmētājs.

Pētījuma mērķis

Pētīt sociālo darbinieku izmantotās metodes vides novērtēšanā darbā ar ģimenēm un izstrādāt ieteikumus vides novērtēšanas metožu efektīvākai izmantošanai sociālajā darbā ar ģimenēm.

Pētījuma uzdevumi

1. Teorētiski analizēt vides ietekmi uz ģimeni.
2. Raksturot novērtēšanu kā sociālā gadījuma risināšanas fāzi.
3. Teorētiski analizēt personas vides novērtēšanas metodes.
4. Analizēt sociālo darbinieku viedokli par vides novērtēšanas metožu izmantošanu darbā ar ģimenēm.
5. Veikt klientu lietu izpēti par vides novērtēšanas metožu izmantošanu.
6. Izstrādāt ieteikumus vides novērtēšanas metožu efektīvākai izmantošanai sociālajā darbā ar ģimenēm.

Pētniecības metodes

1. Teorētiskās metodes – zinātniski teorētiskās literatūras analīze.
2. Empīriskās metodes – dokumentu analīze, strukturētā intervija.

Darba struktūras īss izklāsts

Darba struktūru veido: ievads, pirmā nodaļa, kura sadalīta divās apakšnodaļās un autore tajās raksturo vides jēdzienu un vides faktoru ietekmi uz ģimenēm. Otrā nodaļa sadalīta trīs apakšnodaļās, kurās autore analizē novērtēšanas būtību dažādu autoru skatījumā, kā arī novērtēšanu, kā sociālā gadījuma risināšanas fāzi un trešā apakšnodaļā autore analizē novērtēšanas metodes sociālajā darbā ar ģimenēm, izmantojot dažādu zinātņu literatūras darbus, pētījumus un citus avotus īpaši izceļot vides novērtēšanas nozīmi

sociālajā darbā ar ģimenēm. Trešajā nodaļā veikts empīrisks pētījums par vides novērtēšanas metožu izmantošanu sociālajā darbā ar ģimenēm. Trešā nodaļa iedalīta divās apakšnodaļās, kas ietver pētījuma metodoloģijas aprakstu un pētījuma rezultātus un analīzi, izvērtēti pētījuma riski, ētiskie aspekti. Empīriskajā pētījuma daļā autore pētīs sociālo darbinieku viedokļus un analizēs klientu lietas, organizējot strukturēto interviju un analizējot katra respondenta divas ģimeņu lietas. Ceturtnā nodaļā autore pamatojoties uz darbā veikto literatūras analīzi un empīrisko pētījumu rezultātiem, izstrādās praktiskus ieteikumus sociālā darba speciālistiem novērtēšanas metožu efektīvākai izmantošanai sociālajā darbā ar ģimenēm. Darba nobeigumā tiks izdarīti secinājumi, rezultāti un diskusija, kā arī noformēts literatūras saraksts un pievienoti pielikumi.

Darbā izmantoto autoru un teoriju īss pamatojums

Savā pētījumā autore lai dziļāk izprastu vides novērtēšanas metožu profesionālu izmantošanas nepieciešamību sociālajā darbā ar ģimenēm, autore balstījusi uz psihoterapeites V.Satiras (*Satir.V*), H.Perlmanes (*Perlman. H*), U.Bronfenbrenners (*Bronfenbrenner*), Kempa,P.S.,Vitakera,K.Dž.,Treisija.M.E, Hepworth, D.H., Rooney, R.H., Larsen, J.A. un vēl citu autoru paustajām teorētiskajām atziņām, kas savukārt ne tikai sniedz zinātnisku pamatojumu izvirzītajam tematam, bet arī dod praktisku pamatojumu.

Darbā izmantoto atslēgas vārdu skaidrojums

Vides novērtēšana - patstāvīgs process, kura laikā, sadarbojoties klientam un sociālajam darbiniekam, tiek vākta un kritiski analizēta ar klienta sistēmu saistīta informācija, kas ietver arī klienta mijiedarbību ar vidi dažādos līmeņos, ieskaitot spēkus, resursus, potenciālu un iespējas, kā arī risku, izaicinājumu. Galvenā uzmanība tiek pievērsta šo vides iezīmju ietekmei uz klientu.⁴

Metode - mērķa sasniegšanas, konkrētu uzdevumu risināšanas veidu; paņēmieni, principu sistēmu teorētiskai vai praktiskai darbībai.⁵

Novērtēšanas metodes - mērķtiecīgi izraudzītu un sistemātiski sakārtotu darba paņēmieni kopumu, kuru izmanto klienta sociālo problēmas izpētei un identificēšanai, palīdzības

---

⁴ Kempa,P.S.,Vitakers,K.Dž.,Treisija.M.E. *Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija.* izdevniecība, izdošanas gads nav norādīti.

⁵ *Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca.* L.Šiļņevas red. SDSPA, Attīstība, Rīga: 2000.175.lpp.

procesa nodrošināšanai un darbības rezultāta novērtēšanai. Izdala trīs metožu grupas – identificēšanas, novērtēšanas un problēmas, metožu grupa.⁶

Sociālais darbs - profesionāla darbība, lai palīdzētu personām, ģimenēm, personu grupām un sabiedrībai kopumā veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus.⁷

Ģimene - viens no sociālās struktūras svarīgākajiem elementiem – to skata kā uz laulību vai asinsradniecību balstītu kopību, ko saista kopēja saimniecība un savstarpēja atbildība.⁸

---

⁶ *Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca*. L.Šiļņevas red. SDSPA, Attīstība, Rīga: 2000.175.lpp.

⁷ *Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, no 2003.01.01*[tiešsaiste]. [skatīts 2009. gada 26. februārī].Pieejams internetā: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=68488>

⁸ Marshall.G.*Dictionary of Sociology*.Oxford University Press.1998.p222.

1.VIDE UN TĀS IETEKME UZ ĢIMENI

Mūsdienu sabiedrībā vides jēdziens tiek aplūkots daudz plašāk, iegūstot jaunu piepildījumu, ko varētu raksturot, kā citādu sociālā darba skatījumu uz cilvēka un vides mijiedarbību. Vides analīzes aprakstos diezgan bieži sastopams vides termina lietojums, gan plašā nozīmē- visas vides apzīmēšanā, gan šaurā nozīmē – izdalot konkrētus vides veidus, sociālā, fiziskā, u.c. Vides veidu analizēšana ir būtiska, lai labāk izprastu, apstākļus, kas ietekmē ģimeņu pilnvērtīgu funkcionēšanu, jo tās nepārtraukti sastopas ar dažādiem dzīves izvirzītiem uzdevumiem un lomām, tādēļ ģimenēm ir nepieciešams atbalsts to veikšanai. Lai izprastu vides lomu ģimeņu funkcionēšanā ir nepieciešams plašāks izskaidrojums vides jēdzienam.

1.1.Vides jēdziena skaidrojums dažādu autoru skatījumā

Runājot par vidi nevar nodalīt atsevišķi cilvēku no vides, jo ikviens indivīds ietekmē vidi un vide ietekmē indivīdu. Par šādu mijiedarbību Galaway,B.,Compton,B.R saka:” *no brīža kad mēs piedzimstam, vide kļūst par ciešu mūsu daļu un pasniedz mums materiālu no kā celt savas dzīves, cauri izvēlēm, kuras mēs izdarām un sociālajiem darījumiem ar kuriem mēs sevi nodarbinām*”⁹ Iepriekšminētie autori ir trāpīgi norādījuši vides ietekmi uz cilvēku, kas ir atkarīga no cilvēka izdarītajām izvēlēm. Tātad izdarot izvēles ir iespējams savu situāciju uzlabot vai arī pasliktināt. Turpinot aplūkot vides jēdzienu autori Germainis, Pincus&Minahan, Sīporin apkārtējo vidi sociālā darba praksē ir definējuši kā; ”cilvēku un viņu saskarsmes darījumu kombināciju atsevišķā ģeogrāfiski un sociāli noteiktā un izveidotā vietā. Darījumi notiek noteiktā laika periodā individuāla cilvēka vai ģimenes dzīvē un sociālās un kulturālās sistēmas dzīvē” Sociālajā darbā tiek pievērsta vienlīdz liela nozīme gan cilvēka personiskajam , gan vides faktoram, kas tiek uztverti kā savstarpēji pakārtoti un neatdalāmi. Tāpēc viena no iezīmēm, kas atšķir sociālo darbinieku profesionālo skatījumu uz cilvēku, ir cilvēka skatījums viņa tuvākās sociālās vides kontekstā. Tālab sociālajam darbiniekam klientu problēmas jāskata sociālās sistēmas kontekstā, kas ir plašā vides izpratnes līmenī. Visā klienta sistēmā un katra cilvēka tuvāko sociālo vidi veido viņa ģimene.

---

⁹ Galaway,B.Compton,B.R. *Social work processes*. 6th ed. Nasw Press, 2003.p.35-36.

Vide var tikt aplūkota gan plašā kontekstā, gan izdalot konkrētus vides veidus. Autori Kempa,S.P., Vitakers,K.Dž., Treisija,M.E. skaidro „ka **sociālā vide** līdžās fiziskai videi, institucionālajai un organizatoriskajai videi, kultūras un sociālpolitiskajai videi un uztvertajai videi ir viena no apkārtējās vides dimensijām.”¹⁰ Sociālā darba terminoloģijas vārdnīcā **sociālā vide** definēta kā ”cilvēka eksistences, un darbības, sociālo, materiālo un garīgo apstākļu kopums.”¹¹ Tālāk līdzīga izpratne rodama internetvārdnīcā, ka „**sociālā vide**- apkārtējās vides sastāvdaļa, kas sastāv galvenokārt no dažāda līmeņa cilvēku attiecībām (personiskiem sociāliem kontaktiem) un ietver ģimeni, grupu un kaimiņu vides. Sociālā vide ietver materiālo, ekonomisko, sociālo, politisko, garīgo nosacījumu pastāvēšanas kopumu.”¹²

Visu iepriekšminēto definīciju skaidrojumos sociālā vide jāizprot, kā apkārtējās vides sastāvdaļa, kurā pastāv ne tikai ārējo apstākļu nosacījumi, kas ietekmē ģimeni un tās funkcionēšanu, bet arī garīgo un personisko attiecību nosacījumu kopumu. Ģimeņu sociālo problēmu apzināšanai un risinājuma meklēšanai nepieciešams noskaidrot arī to, kādas ir attiecības starp ģimenes locekļiem, raksturojot ģimenes locekļu mijiedarbību, lai varētu ieraudzīt vides faktorus, kuru izmantošana vai mainīšana dod optimālus rezultātus ģimenes problēmsituācijas risināšanā.

Turpinot apskatīt vides jēdzienu tiek izdalīta arī fiziskā vide, kura tāpat kā sociālā vide būtiski ietekmē ģimenes. Autori Kempa,S.P., Vitakers,K.Dž., Treisija,M.E. izdalot **fizisko vidi** – to iedala divās dimensijās pēc (Germen) **dabiskā** - kas ietver gadalaikus, klimatu, apkārtējo dzīvo dabu un cilvēku veidoto vidi – ēkas, komunikācijas, dažādas iestādes. Definējot fizisko vidi autori akcentē cilvēku, viņu fiziskās un sociālās vides mijiedarbību, kā arī, kā telpu un laiku, kas ietekmē cilvēka pieredzi, darbību un iespēju nozīmību ikdienas dzīvē un labklājības veidošanā. **uztverto vidi** – „vide, kas veidota personas jēgas un priekšstatu sistēmās. Cilvēki dažādi izjūt vienu un to pašu vietu, bet arī viena indivīda attieksme pret vidi lielā mēra ir atkarīga no tādiem faktoriem, kā garastāvoklis, pieredze un attīstības pakāpe. Vieta tiek aplūkota kā sekas, ko rada cilvēku un viņu apdzīvoto vietu savstarpējās attiecības”¹³

¹⁰ Kempa,P.S.,Vitakers,K.Dž.,Treisija.M.E. *Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija*. izdevniecība, izdošanas gads nav norādīti. 15.lpp.

¹¹ *Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca*. L.Šiļņevas red. SDSPA, Attīstība, Rīga:2000.201.lpp.

¹² <http://www.glossary.ru/index.htm>(26.12.2008)

¹³ Kempa,P.S.,Vitakers,K.Dž.,Treisija.M.E. *Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija*. izdevniecība, izdošanas gads nav norādīti. 15-20.lpp.

Autore uzskata, ka fiziskā vide uz ģimeni atstāj ļoti būtisku ietekmi, kas var būt gan pozitīva, gan negatīva. Lai ģimene spētu normāli funkcionēt tai ir nepieciešama dzīvesvieta, pozitīva komunikācija, iestāžu un pakalpojumu pieejamība tās tuvākajā vidē. Tātad, pozitīva ietekme būs, ja ģimenei ir atbilstoša dzīvesvieta, nodrošināts darbs, kā arī ir pieejamas institūcijas un pakalpojumi (skola, bērnudārzs, medicīniskās iestādes, transporta pakalpojumi u.c.institūcijas). Autore uzsver, ka daudzu ģimeņu problēmu pamatā ir nepietiekams atbalsts ģimenes apkārtējā vidē, vai arī disfunkcionālas attiecības, kādas sistēmas ietvaros. Tātad, ja ģimenei nav nodrošinātas pamatvajadzības, kā arī pietrūkst šo atbalsta sistēmu, negatīvās vides ietekmes rezultātā, veidosies sarežģītu problēmu komplekss, ģimenes sistēmās. Bez ievēribas nevar atstāt arī attieksmes, izjūtas, pieredzi, kas dažādi ietekmē konkrētu ģimeņu situācijas. Jo ikvienā gadījumā šie individuālie faktori pastiprina vai pavāģina problēmu ietekmi uz ģimenes situāciju. Lai spētu novērtēt ģimenes un vides mijiedarbības kvalitāti.

Pievērsoties atziņai A.Juhna norāda, ka: „sociālais darbinieks strādā ar klienta sociālo problēmu, tātad ar kompleksu, sarežģītu, bieži vien daudzdimensionālu problēmu spektru, ar ko saskaras klients un viņa sistēma, un atkarībā no problēmas specifikas, iesaistīto personu loka var tikt pilnībā identificēta un raksturota konkrētā sociālā problēma. Sociālā ekoloģijas skatījums ļauj izprast problēmu plašāk, izprotot tās cēloņus un saskatot plašākas problēmas risināšanas perspektīvas vidē”¹⁴.

Pamatojoties uz iepriekšminēto atziņu ir jāuzsver, ka prasmes, zināšanas, savienojumā ar teoriju un metodēm ir pamats uz kā tiek balstīta sociālā darba prakse. Sociālais darbinieks pārzinot sociālā darba teorijas balstās uz to metodēm, tehnikām un paņēmienu, kurus pielieto risinot sociālo gadījumu. Katra teorētiskā pieeja balstās uz dažādām teorētiskajām atziņām, mēģinot atrast atbildi uz jautājumiem par sociālo problēmu rašanos uz to iespējamo risināšanas veidu. Būtībā, runājot par cilvēka un vides skatījumu, neiespējami nerunāt par ekoloģisko pieeju sociālajā darbā. Vislabāk ģimenes un vides mijiedarbību pamatos ekoloģiskā pieeja, kur daudzi sociālā darba autori tādi, kā Levins,K. Bronfenbrenners,U.,Gitermans,A., Hobss,N. ir devuši savu ieguldījumu pētot ekoloģiskās sistēmu teorijas ietekmi uz indivīdiem, ģimenēm un kopienām.

Atsaucoties uz Mičiganas Valsts universitātes cilvēka ekoloģijas koledžas, ģimenes un bērna ekoloģijas katedras profesores M.M.Bubolza un M.S.Sontaga (Bubolz, Sontag,

---

¹⁴ Juhna,A.*Sociālekoloģiskais skatījums uz indivīdu un vidi sociālajā darbā*. Dzīves jautājumi VI, Rīga: SDSPA, Attīstība, 2001.48.lpp.

1993,419-420), Katane,I., Pēks,L. citē, ka :”*cilvēka ekoloģijas* teorijas ir unikālas ar to, ka fokusējās uz cilvēka, kā arī sociālo sistēmu mijiedarbības izpēti ar apkārtējo vidi”. Zinātnieces atzīmē: ”ka daudzas teorijas, kas pastāv cilvēka ekoloģijas jomā, palīdz pētīt, radīt, izmantot un organizēt (vadīt), kā arī saglabāt tos resursus, kas nepieciešami cilvēka adaptācijai vidē problēmu risināšanā, kā arī cilvēka, kā indivīda vai sociālo sistēmu attīstībai nepieciešamas vides ilgtspējības nodrošinājumā”¹⁵ Šajā citātā ir atspoguļota ekoloģiskās teorijas pamatbūtība, kas izceļ atslēgas vārdus, tādus, kā: cilvēks, sistēmu mijiedarbība un apkārtējā vide.

ASV zinātnieks profesors U.Bronfenbrenners (Bronfenbrenner) balstoties uz Levina,K., Vigotska,L., Piaže,Ž. u.c. autoru zinātniskajām koncepcijām un teorijām izstrādāja *cilvēka attīstības ekoloģijas koncepciju* (Bronfenbrenner, 1979/1996) un vēlāk *ekoloģisko sistēmu teoriju* (Bronfenbrenner, 1989; Bronfenbrenner, 1992), dodot pamatojumu cilvēka attīstības ekosistēmas modelim.

Ekoloģisko sistēmu teorijā U.Bronfenbrenners (Bronfenbrenner) piedāvā cilvēka ekosistēmas iedalījumu četros līmeņos jeb vides kontekstos: *mikro-, mezo-, ekso-* un *makro-*. Šis U.Bronfenbrennera (Bronfenbrenner) vides modelis, kas nosaka vides daudzlīmeņu struktūru, vēlāk ietekmēja cilvēka ekoloģijas, t.sk., ģimenes ekoloģijas jaunu koncepciju, teoriju un vides modeļu rašanos.

Mikrosistēma, ietver ciešas emocionālas attiecības, ģimene, draugi, draudze, darba kolēģi, kaimiņi. Galvenie mikrosistēmas elementi ir darbība, lomas un starppersonu attiecības, kas veidojas ģimenē. Pēc Bronfenbrennera (Bronfenbrenner) domām, sākotnēji mikrosistēma ir maza, bet laika gaitā pakāpeniski pieaug un šī augošā spēja iekļauties sarežģītākā mijiedarbībā ir cilvēka attīstības būtība.

Mezosistēma - atklāj attiecības starp divām un vairākām vidēm, kurās iesaistās indivīds. Jo stabilākas un spēcīgākas attiecības ir izveidojušās mikrosistēmā, jo labākas un plašākas attiecības indivīds spēs veidot un attīstīt pats. Pie dažādu sistēmu sadursmes, parasti problēmas cēlonis ir harmonijas trūkums, starp dažādām mikrosistēmām., notiekošais mezosistēmā atstāj ļoti lielu iespaidu uz indivīdu. Tomēr, ir arī ar indivīdu nesaistīta ārējās vides ietekme, kuru Bronfenbrenners (Bronfenbrenner) ir nosaucis par **eksosistēmu**, kurās indivīds nav šīs sistēmas aktīvs dalībnieks, taču tās ietekme skar arī viņu.

---

¹⁵ Katane,I., Pēks,L. *Izglītības ekoloģija: starpdisciplinārs virziens mūsdienu izglītības pētniecībā*. Monogrāfisko pētījumu sērija *Izglītības ekoloģija*. Jelgava: LLU IMI, 2006.16. lpp.

Iepriekš minēto sistēmu augšgalā atrodas **Makrosistēma** kura ietekmē visus vides līmeņus un raksturo sabiedrībā esošās vērtības un ir ārpus terapeitiskā darba.¹⁶

Iepazīstoties ar U.Bronfenbrennera (Bronfenbrenner) piedāvāto teoriju, autore secina, ka neatkarīgi vai tiek runāts par ekoloģisko sistēmu teoriju, ekoloģisko pieeju vai ekoloģisko perspektīvu visos gadījumos tiek aplūkotas attiecības starp cilvēku un apkārtējo vidi un problēmas parādās tad, kad nav līdzsvara starp atsevišķu cilvēku spēju tikt galā ar apkārtējās vides prasībām, vai starp to, ko cilvēks vēlas, un apkārtējās vides atbalstu.

Autori Galaway,B.,Compton,B.R. norāda, ka ar " ekoloģiskās teorijas palīdzību sociālais darbs tiek virzīts uz to, lai izslēgtu apkārtējās vides radīto stresu, atvieglotu vai mazinātu stresu, ko rada apkārtējās vides prasības, palielinātu no apkārtējās vides nākošo atbalstu vai pastiprinātu cilvēka spēju tikt galā".¹⁷

Aplūkojot iepriekš minēto teoriju saistībā ar vides kontekstu, autore vēlas aplūkot arī sistēmu teoriju, ar tās palīdzību sociālais darbinieks analizē mijiedarbību starp sistēmām, kura iespējams ir apgrūtināta, vai nav izveidojusies. Sociālā darbā sistēmu teorija ir viena no pamata teorijām, kuras izmantošana vides novērtēšanā sociālā darbinieka darbībā ļauj:

- izmantot jaunus kontaktus starp cilvēkiem un atbalsta sistēmām;
- palīdzēt cilvēkiem izmantot un uzlabot savas spējas problēmu atrisināšanā;
- uzlabot sadarbību starp cilvēkiem dažādās sistēmās.¹⁸

Vēl sistēmu teorija tiek raksturota, kā: "sistēmu pētīšanas virziens ar mērķi izpētīt, dažādus sistēmas veidus un tipus, sistēmu uzvedības principus un likumsakarības un sistēmu funkcionēšanu un attīstību."¹⁹ Sistēmu teorijā lielākais uzsvars tiek likts uz to, kā vide ietekmē ģimenes un viņu sistēmu mijiedarbību, taču ģimenes un sociālā darbinieka sadarbības rezultātā izveidotais atbalsts un jauni kontakti vairo drošību, ka grūtā brīdī būs atbalsts un vajadzīgā informācija.

Līdz ar to autore var secināt, ka vides jēdziens ietver cilvēka eksistences, un darbības, sociālo, materiālo un garīgo apstākļu kopumu, kurš savukārt, mijiedarbojoties ar

16

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%8D%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F»

[Skat.21.12.2008]

17 Galaway,B.,Compton,B.R.*Social work processes*. 6th ed. Nasw Press, 2003.p.34.

18 Liepa,B. *Sociālo gadījumu vadīšanas rokasgrāmata*. Rīga: SDSPA „Attīstība”, 2000.16.lpp.

19 <http://www.glossary.ru/index.htm>(26.12.2008)

ģimenes sistēmu, būtiski ietekmē tās funkcionēšanu. Tātad veicot darbu ar ģimenēm sociālais darbinieks veicina ģimenes līdzdarbību problēmas risināšanā, kas svarīga, lai varētu apzināt ģimeni ietekmējošos faktorus, kas ietekmē ģimenes disfunkcijas veidošanās cēloņus.

Tā kā sociālā darba likumdošanā paredzēts darbs ar dažādām klientu grupām, tad viena no šādām grupām ir ģimene, ko autore apskatīs nākošajā apakšnodaļā, kur autore analizēs ģimenes disfunkcijas cēloņus vides faktoru ietekmē.

1.2. Ģimenes ietekmējošie vides faktori un disfunkcijas cēloņi

Ģimenei ir svarīga loma ikviena indivīda attīstībā. Šajā nodaļā tiks apskatīta ģimene un to ietekmējošie vides faktori, lai sāktu aplūkot šo nodaļu, pēc autores domām, ir nepieciešams apskatīt jēdzienu ģimene.

Humānistiskā virziena pārstāve ģimenes psihoterapeite Satira (Satir.V) par ģimeni saka: "ģimene ir kā pasaules mikrokosmos", pamatojumā skaidrojot: "lai izprastu pasauli pietiek ar to, ka izzin ģimeni un ja vēlamies mainīt pasauli vispirms ir jāizmaina ģimene" Runājot par ģimenes dzīvi, psihoterapeite to salīdzina ar „aisbergu”, kur redzama ir tikai augšējā daļa, pārējā paliek neredzama gan citiem, gan arī pašai ģimenei, kā rezultātā nespējot ieraudzīt daudzas lietas, tas var izraisīt problēmas ģimenes funkcionēšanā.²⁰

Autors Marshall.G. ģimeni definējis kā: "vienu no sociālās struktūras svarīgākajiem elementiem – to skata kā uz laulību vai asinsradniecību balstītu kopību, ko saista kopēja saimniecība un savstarpēja atbildība"²¹ Sociālā darba terminoloģijas vārdnīcā ģimene tiek definēta līdzīgi. Šāds definējums uzsver laulību vai asinsradniecību, taču mūsdienu mainīgajā sabiedrībā, jēdziens ģimene patiesībā ir diezgan grūti definējams, jo katrs ģimenes nozīmi var uztvert savādāk. Ja tiek pieņemta šāda ģimenes interpretācija, tad mūsu sabiedrībā vienu lielu daļu mēs nevarētu saukt par ģimeni, jo daudzi dzīvo neregistrētā laulībā, tāpat ir viena vecāka ģimenes u.c. tāpēc sociālajā darbā definējot ģimeni ir jābūt elastīgiem un ārkārtīgi jūtīgiem.

Krievu autors Kurbatovs (Курбатов, Б.Н) ir definējis ģimenes funkcijas, kuras ir svarīgas, lai ģimene pilnvērtīgi funkcionētu:

1. Bioloģiskās nepārtrauktības nodrošināšana (pārtika, apģērbs, pajumte).
2. Kultūras mantojuma nodošana jaunajām paaudzēm.

²⁰ Satir.V. *Как строить себя и свою семью*, Педагогика-Пресс. 1992.сmp.2-3

²¹ Marshall.G.*Dictionary of Sociology*.Oxford University Press.1998.p.222.

3. Sociālās struktūras stabilizācija, nodrošinot nepārtrauktu attīstīšanos, kā rezultātā nodrošinot bērniem noteiktu sociālo stāvokli: materiālo stāvokli, vecāku izglītība ietekmē bērnu nākotnes karjeru, nepārtraukta sabiedriskā attīstība, garantē arī citas funkcijas.

4. Drošības un emocionālā komforta nodrošināšana saviem ģimenes locekļiem, pasargā no personības dezintegrācijas.

5. Sociālā uzvedības kontrole (arī seksuālā), kas veicina jauno ģimenes locekļu konformisma apgūšanu.²²

Iepriekš minētās funkcijas nodrošina ģimenes sistēmu funkcionālas attiecības, taču izmainoties mijiedarbībai, rodas disfunkcija. Ģimene pilnīgi ignorējot vai atsakoties pildīt kādu no funkcijām, veidojas risks viņas iziršanai. Ģimenes, kuru sociālā funkcionēšana, kādu subjektīvu vai objektīvu iemeslu dēļ ir apgrūtināta vai traucēta, tiek raksturotas, kā sociālā riska ģimenes, kuras savukārt, parasti ir sociālā darbinieka darbalauks.

Dažādos literatūras avotos tiek runāts par jēdzieniem nukleāra ģimene, kas ir sistēma, kuru veido vecāki un viņu bērni, un paplašināta ģimene, kurā vēl ir vecvecāki, tantes, onkuļi, māsiņas un citi radnieki. Neatkarīgi no ģimenes veida, sociālais darbs tiek veikts ar ģimenēm, kur izjaukts līdzsvars un tādas ģimenes tiek definētas par disfunkcionālām ģimenēm - ģimenes sociālās funkcionēšanas izpausme un sociālā darba uzdevums ir panākt, lai tāda disfunkcionāla sociāla sistēma sāktu funkcionēt. Sociālais darbinieks savu uzmanību pievērš nevis pašiem indivīdiem, bet viņu funkcijām savstarpējā saskarsmē. Savā darbībā vadās no sociāli pozitīviem paraugiem – modeļa, kas vislabāk apmierina ģimenes locekļu vajadzības.

Sociālajā darbā izdala trīs disfunkcijas veidus:

1. Nepieciešamās funkcijas trūkums. Starp sistēmai (ģimenei) piederošajiem pietrūkst zināmu interakciju (piemēram, nepilna ģimene).
2. Nepareiza funkcija. Ģimene nepilda tai paredzētos uzdevumus, tātad funkcionē nepareizi (piemēram, ģimene kļūst par izolētu grupu savā apkārtnē).
3. Funkciju konflikts. Sistēma (ģimene) nevar funkcionēt atbilstoši mērķim, jo visnozīmīgākie ģimenes locekļi rīkojas viens pret otru, nekooperējas, nesadarbojas

²²

Курбатов, Б. Н. *Социальная работа*. 4-е изд. Феникс, 2005. стр.293

un izturas šai ziņā disfunkcionāli. Pastāv ģimenes iekšējais konflikts, kura rezultātā tā funkcionē nepareizi.²³

Disfunkcijas iemesli katrā gadījumā ir individuāli un sniedzot palīdzību konkrētai ģimenei, lielu uzmanību ir jāvelta šīs ģimenes vides novērtēšanai, lai izzinātu disfunkcijas iemeslus un atjaunotu funkcionalitāti ģimenes sistēmās. Kempa,S.P., Vitakers,K.Dž., Treisija,M.E. vides novērtēšanu ir definējuši kā: "patstāvīgu procesu, kura laikā, sadarbojoties klientam un sociālajam darbiniekam, tiek vākta un kritiski analizēta ar klientu un klienta sistēmu saistīta informācija, kas ietver arī klienta mijiedarbību ar vidi dažādos līmeņos, ieskaitot spēkus, resursus, potenciālu un iespējas, kā arī risku, izaicinājumu, šaubīgos jautājumus. Galvenā uzmanība tiek pievērsta šo iezīmju ietekmei uz klientu"²⁴

Koncentrējot uzmanību uz personu vidē, padziļinās izpratne par klienta un vides attiecībām, klienta vajadzībām un vēlmēm. Vide var būtiski ietekmēt klienta sociālās problēmas stāvokli, tās risināšanas ceļus. Vide satur daudz informācijas, kas ir jānovērtē un jāņem vērā, lai sasniegtu problēmas optimālu risinājumu. Ja cilvēks ir spējīgs uz personīgām pārmaiņām savā attīstībā un, savukārt, sociālajā vidē tiek sniegts atbalsts, notiek abpusēja pielāgošanās.

Sociālajā darbā ir svarīgi veidot izpratni par visaptverošu un niansētu vides kontekstu, plašumā un dziļumā. Lai vides novērtēšanas procesu padarītu funkcionālu, lielāks uzsvars tiek likts uz vides faktoriem, ar kuru palīdzību novērtē klientu un to mijiedarbībā esošo vidi.

Lietderīgi precizēt jēdzienu „**faktors**”, ar to saprot tādus apstākļus, kas cēloniski ietekmē (izraisa, veicina vai kavē, pastiprina vai pavājina) cilvēkdarbību, sociālos procesus.²⁵

Analizējot Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Larsen, J. A., aprakstītos faktoros jāņem vērā : kāds attīstības līmenis ir jāsasniedz un ir neatņemama sastāvdaļa saistībā ar problēmu; cik nopietna ir problēma, kā tā ietekmē ģimenes; ko klientam nozīmē problēma; kur izpaužas problemātiska uzvedība; kā problemātiska uzvedība izpaužas; kāds ir problemātiskas uzvedības biežums; kāds ir problēmas ilgums; kādas ir problēmas sekas; vai ir citas problēmas kā alkohols, narkotikas, psihiska vai seksuāla izmantošana, kas ietekmē klienta vai ģimenes locekļu funkcionēšanu; kāda ir klienta emocionālā nostāja pret

²³ *Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca*. L.Šiļņevas red. SDSPA, Attīstība, Rīga:2000.48.lpp.

²⁴ Kempa,P.S.,Vitakers,K.Dž.,Treisija.M.E. *Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija*. izdevniecība, izdošanas gads nav norādīti. 37.lpp.

²⁵ <http://www.glossary.ru/index.htm> /skat.07.04.09/

problēmu; kā klients ir mēģinājis tikt galā ar problēmu, kādas ir ieteicamās prasmes, lai tiku galā ar problēmu; kādas ir klienta prasmes un iespējas; kā starpkulturālie, sabiedrības un sociālie faktori ietekmē problēmu; kādas atbalsta sistēmas pastāv vai jāveido klientam; kādi ārējie resursi ir nepieciešami klientam, jo pašreizējā praksē reizēm sociālais darbinieks nepietiekami novērtē klienta iespējas un stiprās puses.²⁶

Ja klientu uztver kā spējīgu aktīvi rīkoties un autonomu būtni, kas ir spējīga uzlabot savu funkcionēšanu un kompetenci, tad klients ir apmierinātāks ar pakalpojumu sniegšanu un sasniegtiem rezultātiem, vēlas apmeklēt seansus. Lielai daļai klientu nepieciešama palīdzība pašcieņas paaugstināšanā. Klienti bieži ir nomākti ar šaubām par sevi, jūtoties neadekvāti un bezspēcīgi, viņu pašapziņas trūkums ir pamatā vairākiem izziņas, emociju, uzvedības sistēmas disfunkcionalitātei, ieskaitot bailes no neveiksmes, depresija, sociālā noslēgtība, alkoholisms un pārlietu liela jūtība pret kritiku. Tie ir tikai daži no faktoriem, kas raksturo klienta disfunkcionalitāti. Lai palīdzētu klientam saskatīt sevī vairāk labā un iespēju, sociālajam darbiniekam jāuztver klients pozitīvāk.²⁷

Autoresprāt, sociālais darbinieks, ir profesionālis, kura kompetencē ir iedrošināt, pamudināt un dažādi atbalstīt, veidojot uzticības pilnas attiecības, lai stiprinātu pozitīvās pārmaiņas jebkurā sadarbības posmā.

Praktiski veicot sociālo darbu ir novērots, ka tikai tad, ja ģimene uzticas sociālajam darbiniekam ir iespējams izzināt problēmsituāciju dziļāk, kas, savukārt, palīdz nekļūdīties mērķu un uzdevumu izvirzīšanā. Viens no būtiskiem faktoriem, kas ietekmē novērtēšanas darbu ar ģimeni ir pozitīva sadarbība.

Ģimenes sociālo problēmu apzināšanai un risinājuma meklēšanai nepieciešama viņu darbības un eksistences sociālās vides analīze plašā kontekstā, jo nereti tikai tā var ieraudzīt faktoros, kuru izmantošana vai mainīšana dod optimālus rezultātus. Pamanot dažādu nelabvēlīgu faktoru ietekmi uz ģimenes sistēmu ir iespējams mazināt vai novērst, tā atjaunojot ģimenes funkcionēšanu. Mikuda.S. norāda, ka vides faktoru izdalīšana un konkretizēšana dod iespēju daudz precīzāk noskaidrot apstākļu reālās ietekmes. Svarīgi ir apzināties, ka sociālajā vidē ietilpst gan materiālie, gan garīgie faktori, jo strādājot ar ģimeni sociālajam darbiniekam, vienlīdz svarīga ir gan klienta personība, gan viņa dzīve un

---

²⁶ Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Larsen, J. A., *Direct social work practice : Theory and skills*. 6th ed., Pacific Grove: Brooks/ Cole Thomson Learning, 2002. p191,198.

²⁷ Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Larsen, J. A., *Direct social work practice : Theory and skills*. 6th ed., Pacific Grove: Brooks/ Cole Thomson Learning, 2002. p191,200.

darbības ārējie nosacījumi.²⁸ To apzināšana ir sociālā darbinieka kompetencē. Veicot literatūras analīzi autore izdalījusi vides faktorus, kuri visstiprāk ietekmē ģimeņu sociālo funkcionēšanu. Izdalītie faktori uzskaitīti un skaidroti autores izveidotajā 1. tabulā

1.1. tabula

Ģimenes ietekmējošie vides faktori

<i>Vides faktori</i>	<i>Ietekme uz ģimeni</i>
<i>Nodarbinātība</i>	Ja ģimenē kāds vai abi no vecākiem ir bez darba strauji pasliktinās spēja nodrošināt iztikas līdzekļus ģimenei, bērniem. Taču arī vecāku pārslodze (it īpaši mātes pārslodze), strādājot vairākās darba vietās vai vairākas slodzes, lai nodrošinātu ģimeni var ietekmēt negatīvi, it īpaši ģimenes savstarpējās attiecības. Bezdarba gadījumā ģimenēs veidojas situācijas, kad netiek nodrošinātas pamatvajadzības (pārtika, apģērbs, pajumte). Ja ģimenē ir nepilngadīgi bērni, tad pasliktinoties situācijai ģimenē nereti bērni tiek izņemti no ģimenes. Arī zemais izglītības līmenis samazina iespēju vecākiem piemēroties un konkurēt darba tirgū, kā arī atalgojums visbiežāk ir tikai valsts noteiktā minimālā alga, kas izdalot uz visiem ģimenes locekļiem veido ļoti niecīgu summu un izdzīvošana ir niecīga. Arī tas, ka vecāki izglītības nozīmi vērtē zemu, ietekmē arī viņu bērnu izglītošanos. Ik gadu pieaug bērnu skaits, kuri neapmeklē skolu.
<i>Dzīves apstākļi</i>	Nespējot nomaksāt par dzīvesvietu, bieži ģimenēm ir jāpārceļas dzīvot bērnu audzināšanai un attīstībai nepiemērotos dzīves apstākļos. Savu trūcīgo ienākumu dēļ

²⁸

Mikuda,S. *Sociālās vides analīze, Dzīves jautājumi XI, SDSPA, Attīstība, Rīga:2006.54.lpp.*

	ģimenes nav spējīgas uzlabot savu dzīves vidi.
<i>Pakalpojumu pieejamība</i>	Sociālā atbalsta institūciju, medicīnas pakalpojumu, ģimeņu atbalsta pasākumu nepieejamība u.c. neveicina ģimeņu socializēšanos un līdz ar to ģimene nokļūst sociālā izolācijā, kas veicina daudzu citu problēmu veidošanos. Nepietiekama veselības aprūpe, nepietiekamo materiālo resursu un nevērīgās attieksmes pret savu veselību rezultātā, netiek nodrošināta pietiekama veselības aizsardzība. Nereti transporta iespējas laukos dzīvojošām ģimenēm liedz apmeklēt medicīnas iestādes rajonā un Rīgā. Netiek laicīgi diagnosticētas un ārstētas saslimšanas, kas apgrūtina tālāko ārstēšanu. Dažādu institūciju nepieejamība, tieši lauku apvidū veicina daudzu citu problēmu rašanos
<i>Transports lauku apvidū</i>	Mūsdienu ekonomiskajā situācijā, kad satiksmes autobusi daudzās apdzīvotās vietās ārpus pilsētām kursē ārkārtīgi reti. Ģimenēm ir sarežģīti nokļūt līdz pakalpojumu saņemšanas vietām. Lauku reģionos dzīvojošām sociāli mazaizsargātajām ģimenēm ir apgrūtināta nokļūšana institūcijās un iestādēs, kuras atrodas tikai rajonu centros, piemēram, psihologs, medicīnas pakalpojumi, ģimenes atbalstu un konsultāciju centri u.c. Sabiedriskā transporta pakalpojumi kļūst aizvien dārgāki. Transporta problēma ierobežo arī lauku iedzīvotāju iespējas meklēt darbu un strādāt pilsētās.

Autores izdalītie faktori ietver arī daudzu apakšfaktoru kopumu, kuru ietekmē, ģimeņu sociālā funkcionēšana ir traucēta. Nodarbinātības faktors ietver gan subjektīvos, gan objektīvos apstākļus. Pie subjektīviem apstākļiem varētu minēt vecāku nevēlēšanos iesaistīties darba attiecībās, atkarību problēmas, nepietiekamas zināšanas un zems izglītības līmenis, kas traucē iesaistīties darba tirgū. Objektīvie apstākļi, kuri ietekmē ir bezdarbs, sabiedriskā transporta nepietiekams nodrošinājums, kā arī zems atalgojums.

Neredzot risinājumu bezcerībai, ģimene nereti iet destruktīvu ceļu, kas izpaužas kā alkoholisms, narkomānija, likumpārkāpumi, vardarbība ģimenē.

Negatīvo faktoru ietekmei uz ģimeni ir smagas sekas. Nevienlīdzīgais sociālais stāvoklis veicina šo ģimeņu un bērnu sociālās izslēgtības risku sabiedrībā: bērnu sociālo izolāciju skolā un līdz ar to traucējumus bērnu garīgajā un fiziskajā attīstībā. Lielai daļai bērnu šajās ģimenēs netiek nodrošināta pietiekoša aprūpe, pilnvērtīgs uzturs, bērni dzīvo nelabvēlīgā sociālā vidē. Daudzas ģimenes līdz ar to nonāk pašvaldības sociālo dienestu uzskaitē un ir lielā mērā atkarīgas no sociālo dienestu sniegtajiem pakalpojumiem un sociālā darbinieka profesionālās prasmes identificēt un sadarbībā ar klientu risināt viņu problēmas.

Lai veicinātu stipras un stabilas ģimenes veidošanos un nākotnē uzlabotu demogrāfisko situāciju, kā arī mazinātu nelabvēlīgās sociālās parādības, 2000.gada 1.februārī Labklājības ministrijā tika izstrādāta un pieņemta koncepcija **“Valsts atbalsts ģimenēm ar bērniem”**. Koncepcijas izstrādes mērķis ir pamatot vienotas ģimenes atbalsta politikas nepieciešamību, parādot iespējamās pieejas šīs politikas izstrādei un tālākai attīstībai, noteikt principus atbildības sadalījumam starp ģimeni, sabiedrību un valsti, kā arī iezīmēt iespējamās institucionālos risinājumus ģimenes atbalsta politikas koordinēšanai. Īstenojot koncepciju 10-20 gadu laikā, tiek prognozēts, ka valsts, sabiedrības un ģimenes sadarbības rezultātā izveidosies situācija, kurā lielākā daļa ģimeņu spēs pašas uzņemties atbildību par ģimenes funkciju veikšanu, nepieciešamības gadījumā saņemot optimālu, atbilstošu valsts, pašvaldību un sabiedrības atbalstu.²⁹

Dažādu faktoru iedarbības rezultātā ģimenēs rodas disfunkcija un nonākot sociālā dienesta redzeslokā sociālajam darbiniekam ir jāsniedz šādām ģimenēm atbalsts, taču lai profesionāli to darītu un palīdzētu atrisināt problēmas un/vai palielinātu viņu sociālās funkcionēšanas spējas, sociālajiem darbiniekiem ir jāizmanto visas pieejamās zināšanas, prasmes izmantot dažādas tehnikas/metodes un vērtības. Autore apkopojot nodaļā analizēto autoru atziņas par vidi, ģimeni ietekmējošiem faktoriem un disfunkcijas cēloņiem autore var izdarīt šādus secinājumus:

Kopsavilkums.

---

²⁹ www.nva.lv/esf/docs/16_46a9b69bb329f0.33553553.doc /skat. 8.04.09/

1. Vide satur daudz informācijas un spējot saskatīt vides faktoru ietekmi uz ģimeni ir iespējams profesionāli novērtēt kāda palīdzība un atbalsts ir nepieciešams ģimenēm.
2. Dažādi apkārtējās vides faktori un ģimenes spēja saglabāt līdzsvaru ietekmē ģimenes funkcionēšanu.
3. Negatīvu vides faktoru ietekmē ģimenes sistēmā var rasties disfunkcija, kas nopietni ietekmē ģimenes sociālo funkcionēšanu, kā rezultātā ģimene nespēj veikt savus uzdevumus.
4. Ekoloģiskās un sistēmu teorijas palīdz skaidrot un risināt disfunkciju personas vides mijiedarbībā.

Lai spētu izvērtēt vides faktoru ietekmi uz ģimeni un novērtētu tos autore, nākamajā nodaļā analizēs novērtēšanas jēdzienu un novērtēšanu, kā sociālā gadījuma risināšanas sastāvdaļu, darbā ar ģimenēm un analizēs metodes, ar kuru palīdzību sociālais darbinieks var veikt personas vides novērtēšanu.

2. NOVĒRTĒŠANAS BŪTĪBA SOCIĀLĀ GADĪJUMA RISINĀŠANĀ

Iepriekšējā nodaļā autore uzmanība tika veltīta apskatot faktoros un cēloņus, kāpēc ģimenē veidojas disfunkcija un turpmākās nodaļas tiks veltītas, lai analizētu kā sociālajam darbiniekam profesionāli novērtēt šos disfunkcijas cēloņus ģimenēs un plānotu turpmākās darbības balstoties uz vides novērtēšanu.

Sociālajam darbiniekam sociālā gadījuma risināšanā, veicot savas funkcijas ir jāpalīdz cilvēkiem atjaunot vai stiprināt viņu spējas sociālai funkcionēšanai un radīt sociālus apstākļus atbilstoši viņu mērķiem. Sociālā gadījuma risināšanā viens no mijiedarbības virknes elementiem jeb fāzēm ir novērtēšana, lai optimāli identificētu klienta problēmas un esošos un pieejamos resursus ģimenes apkārtējā vidē.

2.1. Novērtēšana dažādu autoru skatījumā

Savu darbību sociālais darbinieks sāk ar informācijas ievākšanu par klientu. Tiek noskaidrota informācija par veselību, vecumu, dzīves apstākļiem u.c. ar klientu saistītu informāciju, šādu darbību kopumu sauc par novērtēšanu.

Novērtēšana sociālajā darbā ar sociālo gadījumu, tuvāk apskata problēmu, izprotot tās iemeslus un dinamiku. Tiek noskaidrots klienta sociālās, psiholoģiskās un fiziskās funkcionēšanas līmenis. Sociālajā darbā sociālais darbinieks novērtēšanai piešķir īpaši padziļinātu jēgu, turpmāk autore raksturo jēdzienu **novērtēšana** analizējot to vairāku autoru skatījumā. Sociālā darba enciklopēdijā novērtēšana tiek definēta, kā: "notiekošs datu savākšanas process ar mērķi identificēt klienta stiprās puses un problēmas"³⁰ savukārt, Jordan&Franklin, 2003, p.1 novērtēšanu definējuši, kā: „datu savākšanas procesu ar mērķi viest klientos sapratni kontekstā ar viņu vides sistēmām.”³¹

Autori Hepworth, D.H., Rooney, R.H., Larsen, J.A., **novērtēšanu** raksturo kā procesu, kas notiek starp darbinieku un klientu, kurā tiek savākta, analizēta un studēta informācija, lai iegūtu priekšstatu par klientu un viņa vajadzībām un iespējām. Darba vietā, kur sociālais darbs ir primāra profesija, sociālais darbinieks veic novērtēšanu neatkarīgi, konsultējoties ar kolēģiem vai citu nozaru speciālistiem.³²

³⁰ Mizrehi, T., *encyclopedia of Social Work*. 20 th ed., Nasw Press, 2008.p178.

³¹ Mizrehi, T., *encyclopedia of Social Work*. 20 th ed., Nasw Press, 2008.p178.

³² Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Larsen, J. A., *Direct social work practice : theory and skills*. 6th ed., Pacific Grove: Brooks/ Cole Thomson Learning, 2002. p187.

Šie autori akcentē, ka novērtēšana ir sadarbība starp sociālo darbinieku un klientu.

Autore Perlman H.H., novērtēšanu raksturo kā diagnozi un tā : ” tiek veikta ar mērķi noteikt un izskaidrot jebkuru problēmu un tās būtību, novērtēt to ar īpašu interesi vai nodomiem un tad to izmantot, veidojot darbības modeļus.”³³

Egan,G. sociālā darba ar sociālo gadījumu pirmo posmu **novērtēšanu** raksturo: „kā saprast, kas klienta dzīvē notiek ”nepareizi”? Identificēt, kuri resursi netiek izmantoti, kuras sociālās funkcionēšanas spējas nav pietiekami atbalstītas, kuras iespējas būtu izmantojamas. Sākotnējā novērtēšana nozīmē ne tikai informācijas vākšanu, bet arī palīdzības attiecību uzsākšanu, caur kurām sākas klienta sociālās izglītošanas process, kas novērtēšanas posmā raksturojas ar klienta izpratnes veidošanu par savu problēmsituāciju. Sociālajā darbā ar sociālo gadījumu tiek dota priekšroka uz klientu centrētiem modeļiem, kas pirmkārt sekmē pašu klienta izprati par to, kas ar viņu notiek un kas notiek ”nepareizi”, neatbilstoši, kas viņus pašus neapmierina savā dzīvē. Tādējādi, sociālajā darbā izmantojot uz klientu vērstu novērtēšanu, iespējams jau šajā posmā palīdzēt klientam saskatīt to, ko viņš neredz savā dzīvē, palīdzot klientam identificēt viņa resursus, tā attīstot klienta ticību saviem spēkiem, vienlaicīgi attīstot viņu personīgos resursus.”³⁴

B. Liepas skaidrojumā ”**Novērtēšana** ir sākotnējās informācijas novērtēšana, kurai jāseko lēmumam vai spriedumam par to, cik spēcīgi studējot iegūtā informācija ietekmē klienta sistēmu un uzvedību, tāpat arī jāizprot klienta uzvedības nozīme, novērtēšanas mērķis ir izprast problēmu un noteikt to rīcības veidu; kas samazinās tās ietekmi. Darbinieks un klients izpēta un novērtē fizisko, psiholoģisko un sociālo apstākļu ietekmi uz klientu un situāciju.”³⁵

Lai gan sociālā darbinieka profesionāli veiktās darbības noved pie koncentrētas **novērtēšanas** konkrētām problēmām, kas ir piemērotas viņa darbībām, novērtēšanā ir prioritātes, kas ietekmē sociālā darba uzdevumus. Bez prioritāšu noteikšanas pastāv risks neievērot kādu faktu, kas ietekmē klienta intereses un situāciju. Sākotnēji ir trīs problēmas, ko vajadzētu novērtēt visās situācijās:

1. kādas ir problēmas un rūpes, kas uztrauc klientu;
2. kādus pašreizējos un gaidāmos uzdevumus potenciālajam klientam un sociālajam darbiniekam jāizskata, jāaplūko;

---

³³ Perlmann, H.H., *Social Casework: The problem Solving Process*, University of Chicago, 1970. p 26.

³⁴ Egan, G, *The Skilled Helper*; Wadsworth, 1994. p13.

³⁵ Liepa, B. *Sociālo gadījumu vadīšana sociālā darba praksē*. Dzīves jautājumi V. Rīga: SDSPA, Attīstība, 2000. 258.lpp.

3. kādām iespējams nopietnām vai bīstamām veselībai vai drošībai rūpēm sociālajam darbiniekam un klientam jāpievērš uzmanība.

Autori Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Larsen, J. A., iezīmē arī vēl citus nozīmīgus faktoros novērtēšanas procesā: kas ir specifiski radītāji problēmas izpausmē; kādas personas un sistēmas ir iesaistīts problēmā; kā dalībnieks un/ vai sistēma veicina un saglabātu problēmu; kādas neapmierinātās vajadzības un prasības ir saistītas ar problēmu.³⁶

Pēc Zālītes, I. Siliņas, I. Jakobsona, R. Rakovskas, A. Štrauses, V. Gūtmaņa, G. aprakstītiem vēl dažiem novērtēšanas definējumiem šos faktoros var saistīt ar vajadzību novērtēšanu un funkcionālo novērtēšanu, kas ir raksturotas šādi: "vajadzību novērtēšana - sociālo darbinieku un citu līdzētāju profesiju speciālistu funkcija, kuras mērķis ir sistemātiski veikt klientu sociālo vajadzību apzināšanos. Šajā procesā svarīgi ir noteikt sociālās vajadzības un piemērot tām nepieciešamos sociālos pakalpojumus. Vajadzību novērtēšanā tiek izmantoti statistikas dati, kā arī interviju un konkrētās populācijas pētījumu rezultāti."

"Funkcionālā novērtēšana – sociālo darbinieku un citu profesiju pārstāvju sistemātiska funkcija, lai pēc konkrētiem kritērijiem noteiktu klienta iespējas pašam parūpēties par savu labklājību. Klientu vērtē pēc spējas veikt ikdienas dzīvē nepieciešamās darbības, noskaidrojot, vai to veikšanai ir vajadzīgie resursi."³⁷

Autore uzskata, ka daudzu problēmu pamatā ir nepietiekama atbalsta sistēma ģimenes vidē, vai arī disfunkcionālas saites kādā no sistēmām, tāpēc sociālajam darbiniekam būtiski problēmsituācijas risināšanā meklēt un iesaistīt pēc iespējas plašāku atbalsta sniedzēju loku, ģimenes apkārtējās sistēmās, lai tā spētu apmierināt savas vajadzības.

"Sociālajā darbā sociālās vajadzības tiek izprastas kā vajadzības pēc mājvietas pārtikas, sadzīves priekšmetiem, naudas, algota darba, izglītības un audzināšanas, veselības un sociālās aprūpes, funkcionālām attiecībām ar citiem cilvēkiem"³⁸

Iepriekš apskatīto vairāku autoru skatījums sniedz izpratni par novērtēšanu, tās būtību. Apkopojot dažādu autoru atziņas autore secina, ka novērtēšana ir informācijas iegūšana par klienta problēmām, to vajadzībām. Novērtēšana ir veicama sadarbojoties sociālajam darbiniekam un klientam. Veicot ģimenes vides novērtēšanu profesionāla

---

³⁶ Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Larsen, J. A., *Direct social work practice : theory and skills*. 6th ed., Pacific Grove: Brooks/ Cole Thomson Learning, 2002. p199-200.

³⁷ Zālīte, I., Siliņa, I., Jakobsons, R., Rakovska, A., Štrause, V., Gūtmanis, G., *Novērtēšana sociālajā darbā ar sociālo gadījumu : mācību metodiskais līdzeklis*. Rīga: SDSPA, Attīstība, 2001. 10.lpp.

³⁸ Zālīte, I., Siliņa, I., Jakobsons, R., Rakovska, A., Štrause, V., Gūtmanis, G., *Novērtēšana sociālajā darbā ar sociālo gadījumu : mācību metodiskais līdzeklis*. Rīga: SDSPA, Attīstība, 2001. 11.lpp.

problēmu identificēšana ir atkarīga no sociālā darbinieka profesionalitātes un zināšanu un prasmju kopuma, izmantojot atbilstošu novērtēšanas metožu klāstu, kas palīdzētu identificēt problēmas un novērtēt resursus.

Tālāk autore analizēs novērtēšanu kā vienu no fāzēm sociālā gadījuma risināšanā, aplūkojot arī vairāku autoru izdalītos soļus jeb fāzes, pēc kuriem sociālie darbinieki strādā ar sociāliem gadījumiem.

2.2. Novērtēšanas kā sociālā gadījuma risināšanas fāzes raksturojums

Iepriekš autore apskatīja jēdzienu novērtēšana dažādu autoru skatījumā, turpinot šo nodaļu tiks apskatīta novērtēšana, kā viena no sociālā gadījuma risināšanas fāzēm. Lai profesionāli risinātu klienta problēmas, sociālo gadījumu vadīšanā ir izveidota noteiktu darbību, risinājumu, soļu vai fāžu secība.

Sociālā darba literatūrā novērtēšana tiek iedalīta kā sākotnējā un sociālā gadījuma novērtēšana, kā arī tiek iedalīts sākumposms, darbības jeb vidusposms un nobeiguma posms, kur autori Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Larsen, J. A., lielu uzsvāru liek uz procesa noslēgšanas fāzi, tie norāda, ka: "sociālajā darbā ir svarīgi ne tikai uzsākt palīdzības procesu un risināt to, bet arī šī procesa noslēgšana, kur klientam ir jābūt gatavam noslēgšanas fāzei.³⁹" Šeit ir akcentēta doma, ka uzsākot darbu ar ģimeni ir jāsaprot, lai būtu saprotams, ka palīdzība tiks sniegta konkrētā laika periodā un tad ģimenei būs jāspēj funkcionēt pašai.

Iepriekšminētie posmi vai sociālā darbinieka palīdzības process tiek traktēts atšķirīgi dažādos literatūras avotos. Tas var būt gan sociālā gadījuma vadīšanas process, gan problēmas risināšanas process, kā arī process sociālajā darbā, un arī intervences process jeb iekļaušanās process, kur sociālais darbinieks ir atbalsta sniedzējs sava klienta situācijas uzlabošanā. Problēmu risināšanas process ir sarežģīts process, kurā ģimenei ir jāpiedalās savu problēmu mazināšanā un problēmsituācijas uzlabošanā.

Lai labāk izprastu, kas ir **sociālā gadījuma vadīšana**, jāaplūko definīcija, kuru piedāvā sociālā darba procesa novērtējuma metodika darbā ar sociālo gadījumu un tas ir: "sociālā darbinieka darbību virkne darbā ar sociālo gadījumu, noteiktu rezultātu

---

39

[□] Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Larsen, J. A., *Direct social work practice : Theory and skills*. 6th ed., Pacific Grove: Brooks/ Cole Thomson Learning, 2002. p.592.

sasniegšanai”⁴⁰ no kuras izriet, ka gadījuma vadīšanai ir darbības, kuras veic sociālais darbinieks lai atrisinātu sociālo gadījumu. Tālāk tiks aplūkotas vairāku autoru izdalītie, darbības soļi vai fāzes.

B.Liepa izdala trīs pamata soļus, kas veido sociālo problēmu risināšanu:

1. Jebkura sociālā darbinieka veikta sociālā gadījuma vadīšana sākas ar problēmas studēšanu, definēšanu un iejaukšanās plānošana.
2. Intervences veikšana.
3. Pēc tās ir nepieciešama darbību un visas intervences novērtēšana un iegūto datu analīze, kas iespējams noved pie atkārtotas problēmas definēšanas.⁴¹

B.Liepas iedalītajos soļos novērtēšana ir kā pēdējais procesa solis, taču būtiski ir atcerēties, lai vispār uzsāktu sociālā gadījuma risināšanu, pirmkārt ir jāveic sākotnējā novērtēšana, kura B.Liepai nav izdalīta, kā solis, taču kā jau iepriekšējā nodaļā tika secināts, tad problēmas studēšanu un definēšanu varētu uzskatīt kā sākotnējās novērtēšanas darbības, kuras veic sociālais darbinieks. Tālāk apskatot autoru Galaway,B.,Compton,B.R. iedalītos soļus, jau redzams plašāks 6 soļu iedalījums:

1. Problēmas noteikšanas posms.
2. Plānošanas posms.
3. Iejaukšanās posms.
4. Novērtēšanas posms.
5. Nobeiguma fāze.
6. Turpmākā novērošana.⁴²

Arī šāds soļu iedalījums neatspoguļo sākotnējo novērtēšanu, vien tikai kā ceturto soli, kas jau uzskatāms par gadījuma beigu novērtēšanu. Novērtēšanas pazīmes šajā iedalījumā var izdalīt pie pirmā soļa, kuru autori ir definējuši, kā problēmas noteikšanas posmu. Visprecīzāk sākotnējās novērtēšanas solis ir izdalīts autora Č.Zastrova (Ch Zastrow) izdalītajos 6 soļos, kuros novērtēšana ir gan sākotnēji, gan gadījuma beigās:

1. Sociālā gadījuma studēšana.
2. Novērtēšana.
3. Darbības mērķu noteikšana.
4. Kontrakta jeb vienošanās slēgšana.

---

⁴⁰ Sociālā darba procesa novērtējuma metodika darbā ar sociālo gadījumu[tiešsaiste]. [atsauce 07.02.2009].

http://www.socpp.gov.lv/texts_files/rokasgrāmata/.doc

⁴¹ Liepa,B..*Sociālo gadījumu vadīšanas rokasgrāmata*. Rīga: SDSPA „Attīstība”, 2000. 7.lpp.

⁴² Galaway,B.,Compton,B.R..*Social work processes*. 6th ed. Belmont, California:Pacific Grove, 1999.p.6.

5. Iejaukšanās jeb intervence.

6. Visaptveroša sociālā gadījuma novērtēšana.⁴³

Tātad iepazīstoties ar vairāku autoru gadījumu risināšanas izdalītajiem soļiem autore turpinās analizēt vienu no šiem soļiem sākotnējā novērtēšana, kas ir ļoti nozīmīgs un darbietilpīgs darbību komplekss, uz kura bāzes turpinās tālākie darbības soļi.

Pēc autores domām Č. Zastrova (Ch.Zastrow) izdalītie 6 soļi vislabāk atspoguļo novērtēšanas nozīmi realizējot gadījuma risināšanu. Ģimenes situācijas sākotnējā novērtēšana un pamatīga izzināšana uzsākot gadījuma risināšanu, ir pamats turpmākai iejaukšanās plānošanai un profesionālas palīdzības sniegšanai. Novērtēšanas būtība balstās uz ģimenes un sociālā darbinieka sadarbību profesionālās palīdzības attiecībās un izpratni par ģimenes un vides mijiedarbību un to ietekmējošām sistēmām, kurām tā tiek pakļauta.

Iepriekšējā nodaļā autore ir analizējusi vairāku autoru izdalītos sociālā gadījuma risināšanas soļus jeb fāzes un izdalījusi sākotnējo novērtēšanu, kas ir ārkārtīgi būtiska, veicot darbu ar gadījumu. Kā jau autore ir secinājusi, ka novērtēšana ir pamats visām turpmākām darbībām risinot sociālo gadījumu, tad tikpat svarīgi sociālajam darbiniekam zināt, kādas metodes ir izmantojamas vides novērtēšanai un efektīvi tās pielietot darbā ar ģimenēm.

2.3. Personu vides novērtēšanas metodes

Vēsturiski sociālais darbs Latvijā ir samērā jauna profesija, tāpēc sociālajā darbā lielākā daļa no metodēm aizgūtas no tādām zinātnēm kā psiholoģija, pedagogija, socioloģija un vadības zinātnes. Tomēr virkne no tām, lai gan sākotnēji ir aizgūtas no citām zinātnēm, raksturīgas tieši sociālajam darbam kā patstāvīgai, profesionālai darbībai un kuru pielietošanas specifika veidojusies sociālā darba ietvarā. Zinātniskajā literatūrā termins „metode” tiek skaidrots neviennozīmīgi. Metodes tiek skaidrotas no dažādu teorētisko pieeju skatījuma, kā arī jēdziens „metode” „pieeja”, „tehnikas”, „process”, tiek lietoti kā sinonīmi, vai arī dažādi autori tos skaidro atšķirīgi. Tāpēc, lai padziļināti aplūkotu vides novērtēšanas metodes ir nepieciešams iepazīties ar jēdzienu metode. Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca jēdzienu „metode” skaidro, kā - mērķa sasniegšanas, konkrētu uzdevumu risināšanas veidu; paņēmieni, principu sistēmu teorētiskai vai praktiskai darbībai, kuras tiek iedalītas trīs grupās:

---

⁴³ Zastrovs, Č. *Introduction to Social Work and Social Welfare*, Pacific Grove: Brooks/ Cole Publishing Co., 6th ed. 1996, pp.616-617.

1. Identificēšanas metožu grupa.
2. Novērtēšanas metožu grupa.
3. Problēmas risināšanas metožu grupa.⁴⁴

Krievu autors Kypbatovs (Курбатов, Б. Н) metodi raksturo kā : ceļus un veidus mērķu sasniegšanai un uzdevumu realizēšanai.⁴⁵

Turpinot jēdziena metode, izziņāšanu, sociālā darba terminoloģijas vārdnīcā tiek izdalītas **sociālā darba metodes**, kas tiek skaidrotas kā: „mērķtiecīgi izraudzīts un sistemātiski sakārtots darba paņēmienu kopums, kuru izmanto klienta sociālās problēmas izpētei un identificēšanai, palīdzības procesa nodrošināšanai un darbības rezultātu novērtēšanai”.⁴⁶

Iepriekšminētajā sociālā darba metodes definējumā iezīmējās sociālā gadījuma risināšanas soļi. Sākotnējā novērtēšana, intervence un palīdzības sniegšanas beigu novērtēšana. Tātad autore pievērsīsies tieši sākotnējās novērtēšanas darba paņēmienu kopuma analīzei.

Analizējot definīcijas par metodēm, kuras ir definējuši vairāki autori, autore secina, ka metode ir veids, kā sasniegt mērķus risinot sociālo gadījumu. Tātad, lai sasniegtu izvirzītos mērķus darbā ar ģimeni ir jāprot izmantot dažādas metodes/tehnikas, lai darbība būtu pēc iespējas efektīvāka. Autore savā praktiskajā darbībā ir novērojusi, ka metožu izvēle konkrētajos gadījumos ir atkarīga no konkrētas problēmsituācijas.

Sociālā darba praksē, ģimeņu problēmas parasti ir komplicētas, tādēļ novērtēšanas process var būt ilgstošs, ņemot vērā, ka ekonomiskās situācijas rezultātā ģimenēs veidojas vienlaicīgi daudzu problēmu kopums, kur sociālajiem darbiniekiem parādās nepieciešamība izmantot vēl plašāku un daudzveidīgāku metožu klāstu, lai plānotais atbalsts ģimenei būtu pēc iespējas efektīvāks. Sākot risināt ģimenes problēmsituāciju, sociālajam darbiniekam ir nepieciešams veikt sākotnējo novērtēšanu, kas tālāk palīdz realizēt turpmākos sociālā gadījuma risināšanas soļus. Lai veiktu šo novērtēšanu autore turpmāk aplūkos metodes, kuras var izmantot ģimeņu vides novērtēšanai.

Ar vides novērtēšanas metožu palīdzību novērtē klientu un ar to mijiedarbībā esošo vidi. Izmantojot plašāku novērtēšanas metožu kopumu, var atrast piemērotākos līdzekļus sociālās problēmas risināšanai. Autori Zālīte, I., Siliņa, I., Jakobsons, R., Rakovska, A., Štrause, V., Gūtmanis, G. ir apkopojuši un izdalījuši darbam ar sociālo gadījumu vides

⁴⁴ *Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca*, L.Šiļņevas red. SDSPA, Attīstība, Rīga:2000. 175.lpp.

⁴⁵ Курбатов, Б. Н, *Социальная работа*. 4-е изд. Феникс, 2005. стр.290

⁴⁶ *Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca*, L.Šiļņevas red.SDSPA, Attīstība, Rīga: 2000. 175. lpp.

novērtēšanas metodes. Šo metožu izmantošanā tiek akcentēta klienta iesaistīšana. Izdalītās vides novērtēšanas metodes:

1. Ekokarte.
2. Genogramma.
3. Kopienas mijiedarbības anketa.
4. Aprūpējošās vides analīze.
5. Vides transakciju kopuma diagramma.
6. Fiziskās vides analīze.
7. Atbalstošā tīklojuma uztveres anketa.
8. Ģimenei pieejamo resursu analīze.
9. Kultūrgenogramma.
10. Spēka lauku analīze.
11. Ietekmes spēku analīze.
12. Kultūrgramma.⁴⁷

Iepriekš uzskaitītās metodes, autori ir apkopojuši, kuras var tikt pielietotas, klienta vides novērtēšanā. Šādu metožu kopums, atvieglo darbu sociālajiem darbiniekiem, taču katras metodes realizēšanai ir nepieciešamas noteiktas darbinieka prasmes un spējas.

Lielāka priekšstata gūšanai par katru iepriekšminēto metodi ir vajadzīga neliela analīze tām metodēm, kuras var tikt pielietotas *darbā ar ģimenēm*.

Lai risinātu kādu ģimeņu problēmu vispirms ir nepieciešama ģimenes situācijas izzināšana, pagātnes un tagadnes kontekstā, ko var izdarīt ar A. Hartmanes (Hartmann, A.) metodi ekokarte (ecomap). Lai iepazītos ar metodi tuvāk ir jāapskata dažādos literatūras avotos minētās definīcijas.

Ekokarte (angļu ecomap) – sociālā darba novērtēšanas metode, ar kuras palīdzību sociālais darbinieks veic klienta dzīves telpas shematizētu atspoguļojumu ekosistēmā daudzveidīgās attiecībās ar vides sistēmām. Ekokartes sastādīšanā vēlama sociālā darbinieka un klienta abpusēji ieinteresēta sadarbība, kam ir liela loma informācijas apkopošanā un novērtēšanā, kā arī klienta objektīvā pašvērtējumā.⁴⁸

Ekokarte (Hartman, 1978; Seabury, 1985) visas ģimenes diagramma ietverot tās sociālo kontekstu un ietverot genogrammu. Ekokartes mērķis ir organizēt un precizēt datus par

⁴⁷ Zālīte, I., Siliņa, I., Jakabsons, R., Rakovska, A., Štrause, V., Gūtmanis, G., *Novērtēšana sociālajā darbā ar sociālo gadījumu : mācību metodiskais līdzeklis*. Rīga: SDSPA, Attīstība, 2001. 63.lpp.

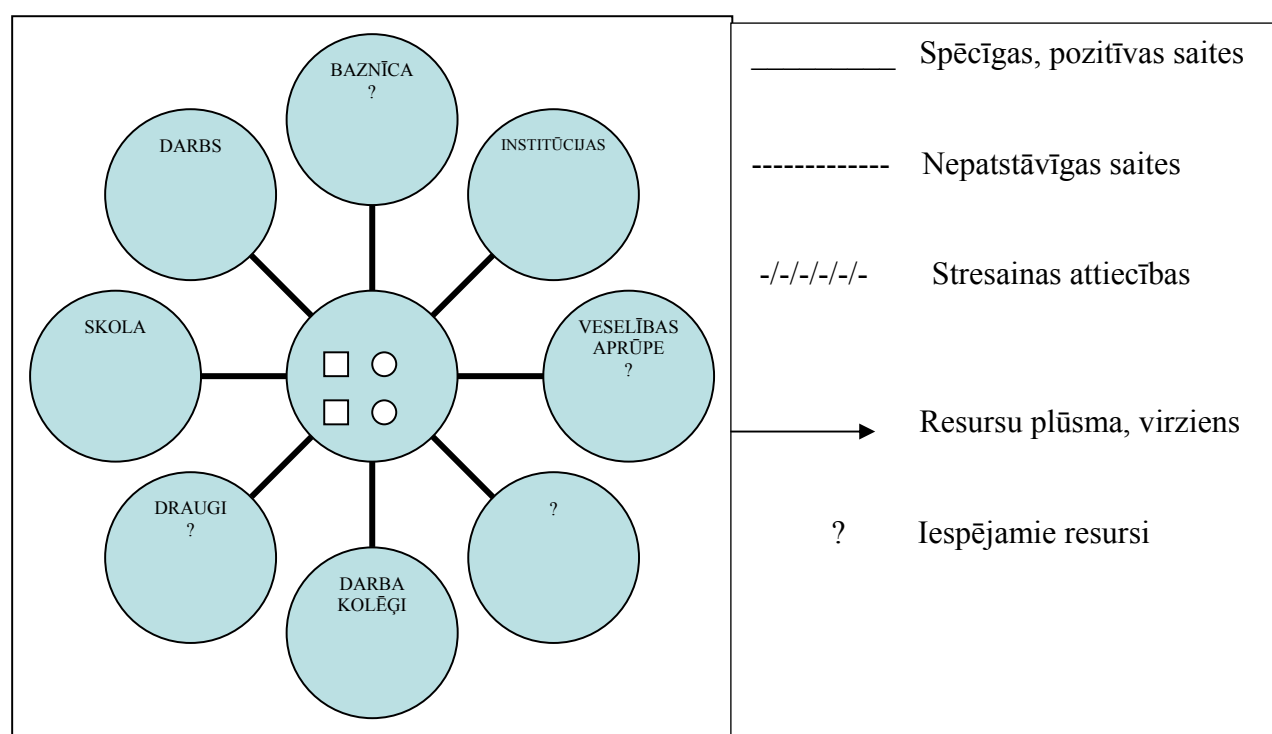
⁴⁸ *Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca*, L.Šiļņevas red.SDSPA, Attīstība, Rīga: 2000. 52. lpp.

atbalstiem un iespējumiem ģimenes vidē. Lielākās mezolīmeņa un eksolīmeņa sociālās sistēmas ievietotas apļos un ģimenes genogramma ir novietota apļa centrā.⁴⁹

Ekokarte (Hartmann.A) diagramma ģimenes attiecību atspoguļošanai, kuru var izmantot sociālie darbinieki, ģimenes psihoterapeiti un citi profesionāļi attēlojot dažādu abpusēju saikni starp klientu un klientam radniecīgiem cilvēkiem, svarīgākajām sociālajām institūcijām un apkārtējo vidi.⁵⁰

Analizējot definīcijas, autore secina, ka ekokarte ir grafisks datu atspoguļojums, ar kuras palīdzību iegūst informāciju par ģimenes vides atbalstu un iespējumiem, kā arī ekokarti var izmantot vienlīdz veiksmīgi kā identificējot, tā novērtējot sociālo gadījumu.

Sociālā darbā ar sociālo gadījumu klients bieži tiek skatīts kontekstā ar vidi. Klienta vide dod vairāk informācijas nekā tiek uztverts un fiksēts. Ekokarte ir viena no sociālā darba metodēm, ar kuru šī klienta un vides mijiedarbības konteksts tiek izpētīts un analizēts. Apkopojot informāciju par ekokarti autore ir izveidojusi ekokarte grafisko attēlu (skat. 2.3.1. attēlu), pamatā ņemot autoru Galaway,B.,Compton,B.R definējumu.

2.3.1. attēls. Ekokartes grafiskais attēls

AVOTS: Galaway,B.,Compton,B.R.*Social work processes*

⁴⁹ Galaway,B.,Compton,B.R.*Social work processes*. 6th ed. Belmont, California:Pacific Grove, 1999.p69.

⁵⁰ Robert.L.Barker, *The social Work Dictionary*, 5th,NASW PRESS, 2003. p 136

Pēc autores domām autoru Galaway,B.,Compton,B.R piedāvātais ekokartes definējums, atklāj šī grafiskā attēla būtību. Grafiskā attēla centrā ir ievietota ģimenes genogramma, kas atvieglo informācijas apkopošanu un izpratni, atvieglojot darbu sociālā darba praktiķiem. Centrā attēlotā genogramma atvieglo attiecību saikņu grafisko atveidojumu, jo tādā veidā var konkrēti norādīt, kuram tieši no ģimenes locekļiem, ir atbalsts vai grūtības ar kādu no sistēmas, nevis vispārināti par ģimeni kopumā.

Turpinot apskatīt metodes, literatūrā tiek piedāvāta vēl viena metode - **genogramma**. Genogrammu izstrādāja Monika MakGoldrika (Monica MacGoldrick) un Randijs Gersons(Randy Gerson). Metode tiek piedāvāta kontekstā ar ģimenes vides informācijas apkopošanu un sistematizēšanu, lai izzinātu ģimenes vēstures, tagadnes notikumus un faktus. Genogrammu ir definējuši vairāki autori.

Genogramma (Guerin&Pendagast,1976;Hartman,1979) ir diagramma ar ģimenes paaudžu apveidu. Tas palīdz organizēt gan vēsturiskos, gan mūsdienu datus ģimenes starppersoniskajā vidē.⁵¹

Genogramma- ir grafisks attēls, kādā veidā ģimene tiek strukturēta ap specifisku problēmu vai uzskatu. Katrs ģimenes loceklis tiek attēlots ar apli vai četrstūri, starp tiem esošās attiecības un mijiedarbību izsaka dažāda veida līnijas. Izmanto, lai noteiktu attiecību kvalitāti.⁵²

Genogramma sociālajam darbiniekam palīdz izprast attiecības ģimenē un kā ģimenes modelis ietekmē pašreizējo situāciju, norādot uz ģimenes paradumiem, uzvedības, rīcības modeļiem. Genogrammā atzīmē 3 veida informāciju:

1. Demogrāfisko informāciju (vecums, dzimšanas un miršanas datumi, dzīvesvieta, nodarbošanās, izglītība)
2. Informācija par funkcionēšanu (salīdzinoši objektīvs ģimenes locekļu fiziskās, emocionālās un uzvedības funkcionēšanas apraksts)
3. Ģimenes notikumus (nozīmīgas pārmaiņas, izmaiņas attiecībās, zaudējumi).

Interpretējot genogrammu ir iespējams ieraudzīt, izpētīt:

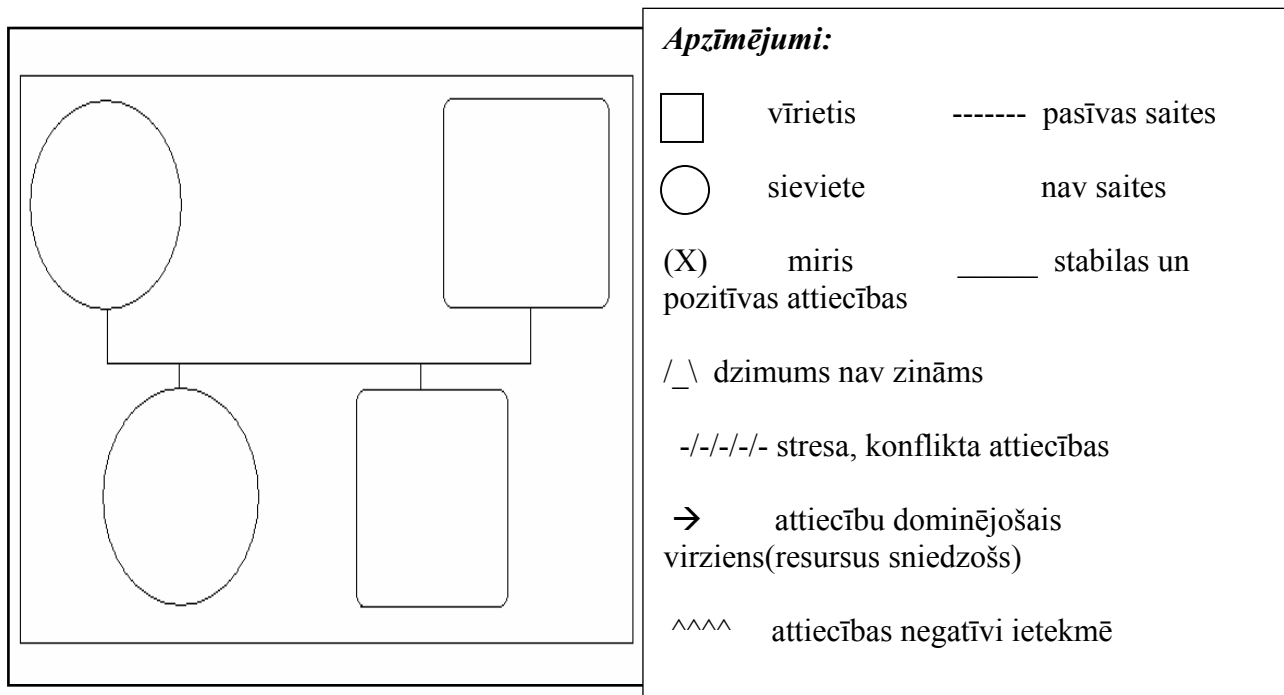
- Ģimenes pamatstruktūru (viena vecāka ģimene, nukleāra, paplašināta u.c. brāļi un māsas, dzimšanas secība)
- Ģimenes dzīves ciklu

⁵¹ Galaway,B.,Compton,B.R.*Social work processes*. 6th ed. Belmont, California:Pacific Grove, 1999.p 68.

⁵² *Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca*, L.Šiļņevas red. SDSPA, Attīstība, 2000. lpp.70.

- Ģimenes vēsturi un atkārtotos dažādās paaudzēs (var uzzināt vai konkrētā problēma atkārtoti skar ģimeni, kā arī izzinot pagātnes problēmas, var paredzēt nākotnes problēmas un izvairīties no tām)
- Attiecību modeļi un trijstūri (apskata ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, atklāj koalīcijas, kur divi apvienojušies pret trešo utt.)⁵³

Līdzīgi kā iepriekšējai ekokartei arī genogrammai ar dažādu apzīmējumu palīdzību tiek iezīmētas savstarpējās attiecības. Autore ir izveidojusi grafisku attēlu (skat. 2.3.2. attēls.)

un tās izveidojušos situāciju. Pēc autores domām, lai genogrammu izmantotu pilnvērtīgi, sociālajam darbiniekam ir nepieciešamas labas zināšanas un prasmes par šo metodi. Autoresprāt, lai pilnvērtīgi izmantotu šo efektīvo vides novērtēšanas metodi ir nepieciešams veidot informatīvu semināru, apmācību, informatīvu materiālu par metožu efektīvu pielietojumu.

Kā nākamā vides novērtēšanas metode tiks apskatīta (Vālers, Leske, un Rodžers, 1979) kopienas mijiedarbības anketa (skat. 2.3.1. tabula).

Kopienas mijiedarbības anketa (Vālers, Leske, un Rodžers, 1979)

(Community Interaction Checklist)

⁵³
⁵⁴

Apine, E. *Izpēte ģimeņu konsultēšanā/novērtēšanā*, lekciju pieraksti (nepublicēts).
<http://www.genopro.com/genogram/symbols/>/skat.10.04.09/

Klienta pašnovērtējuma anketa, kas parāda visas mijiedarbības pēdējo 24 stundu laikā ar sociālā tīklojuma dalībniekiem ārpus tuvākajiem ģimenes locekļiem. Klients apraksta katras mijiedarbības būtību un pozitīvo un negatīvo vērtējumu.⁵⁵

2.3.1.tabula

Kopienas mijiedarbības anketa

Mijiedarbības būtība	Vērtējums (+/-)	Piezīmes
Ģimenes ārsta apmeklējums	+	Uzmanīgi uzklausa, nozīmē papildus izmeklējumus
NVD darbinieka apmeklējums		
SD apmeklējums		
Skolas apmeklējums		
Bērnudārza apmeklējums		

Avots: Kempa,P.S.,Vitakers,K.Dž.,Treisija.M.E. Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija.

Šī metode atklāj grūtības apkārtējās vides sistēmās ar kurām kāds no ģimenes locekļiem var sastapties.

Nākamā metode, ko var izmantot lai izvērtētu ģimenes dzīvesvietas fiziskā pazīmes. Šī analīze ļoti noderīga tieši pilsētu sociālajiem darbiniekiem. (skat 2.3.2. tabulu).

Fiziskās vides analīze(Varens un Varens, 1977)

(Physical Description of Neighborhood)

Metode, kas palīdz aprakstīt dzīvesvietas fiziskās pazīmes, ieskaitot katra mājas bloka izvietojumu, automašīnu tipus, politiskās aktivitātes fiziskās izpausmes, vispārējo sakoptību.⁵⁶

2.3.2.tabula

⁵⁵ Kempa,P.S.,Vitakers,K.Dž.,Treisija.M.E. *Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija.* 66.lpp.

⁵⁶ Kempa,P.S.,Vitakers,K.Dž.,Treisija.M.E. *Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija.* 65.lpp.

Fiziskās vides analīzes

+	-
Tuvu centram	Nesakoptība, grausti
Laba satiksme	Daudz alkoholiķu, narkomānu

Avots: Kempa,P.S.,Vitakers,K.Dž.,Treisija.M.E. Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija.

Lai sociālais darbinieks varētu pamanīt iespējamās grūtības un iespējamus resursus, novērtējot, kā klients uztver atbalstu, (skat. 2.3.3.tabulu) speciālistam būs vienkāršāk vienoties par nākamajiem uzdevumiem.

Atbalstošā tīklojuma uztveres anketa (Orits, Pauls un Bērmans,1985)

(Perceived Support Network Inventory)

Metode, kas saistās ar uztverto atbalstu. Klienti vispirms raksta sociālā tīklojuma sarakstu un tad novērtē katru dalībnieku pēc tā sniegtā atbalsta, apmierinātības ar to, cik lielā mērā klients šim tīklojuma dalībniekam lūdz palīdzību un to saņem, kā arī novērtē konfliktu biežumu un intensitāti.⁵⁷

2.3.3.tabula

Atbalstošā tīklojuma uztveres anketa

Soc.tīklojums	Novērtējums (+ vai -)	Piezīmes (apmierinātība ar sniegto atbalstu, konfliktu biežums)
SD		
Skola		
Bērnudārzs		

Avots: Kempa,P.S.,Vitakers,K.Dž.,Treisija.M.E. Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija.

Ģimenei pieejamo resursu analīze (Voslars, 1990)

⁵⁷ Kempa,P.S.,Vitakers,K.Dž.,Treisija.M.E. *Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija.* 62.lpp.

(Family Access to Basic Resources)

Novērtēšanas metode, ko aizpilda, gan sociālais darbinieks (skat.2.3.4. tabulu), gan ģimene, lai noteiktu stresa un stresa summēšanās lielumu neatbilstošu un nestabilu ģimenes resursu rezultātā. Tā ietver mēneša izdevumus, pašreiz pieejamos resursus, potenciālos ģimenes resursus un resursu stabilitāti sekojošos aspektos: algas, bērna pabalsts, ienākumi, dzīvesvieta, ēdiens, apģērbs, personiskā aprūpe un atpūta, veselības aprūpe, izglītība, ģimenes palīdzības dienesti un transports.⁵⁸

2.3.4. tabula

Ģimenei pieejamo resursu analīze

	Resursi	Šomēnes,pašreiz	Potenciāli
Ienākošie	Alga	100,- Ls	100,- Ls
	Bērnu pabalsti	6,-Ls	6,-Ls
	Citi pabalsti		10,- Ls
	Citi		
	kopā	106,-	116,-
Izejošie	Komunālie maksājumi	40,- Ls	40,- Ls
	Sakari	4,- Ls	4,- Ls
	Uzturs	40,-	40,-
	Apģērbs		
	Veselība	5,-	5,-
	Izglītība		5,-
	kopā	89,- Ls	94,-Ls

Avots: **Kempa,P.S.,Vitakers,K.Dž.,Treisija.M.E.** *Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija.*

Nākamās metode kuru piedāvā autore ir ļoti labi izmantojama **ģimenes vides un personīgo resursu un vājumu izvērtēšanā**. Šī metode plaši tiek pielietota arī uzņēmējdarbībā, taču arī sociālajā darbā šī metode ir pielietojama. Grafiski šo metodes atveidojumu skat.(2.3.5. tabulā).

SVID (SWOT) analīze

⁵⁸ Kempa,P.S.,Vitakers,K.Dž.,Treisija.M.E. *Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija.* 65.lpp.

SVID analīzi var izmantot, lai apzinātu un izvērtētu iekšējās un ārējās vides faktoros, kā vienotas sistēmas divas dimensijas. Metode dod iespēju ne vien uzskatāmi apkopot informāciju, bet arī izpētīt risinājumu variantus un izvēlēties labāko alternatīvu. Cilvēka darbībā un eksistencē ir gan savi iekšējie spēki, gan vājumi, arī apkārtējā vide piedāvā iespējas, kā arī rada draudus, kurus nepieciešams novērst vai mazināt. Ar šīs metodes palīdzību var izprast un izvērtēt klienta sociālā problēmas, to risināšanas iespējas, precīzāk apzināt resursus, to piesaistes lietderīgumu. Lietojot SVID analīzi, jāņem vērā, ka iekšējie un ārējie faktori ir dinamiski. Daži no tiem saglabā savu ietekmi ilgāk, bet citi ir ārkārtīgi mainīgi. Tādēļ iegūtie rezultāti ir aktuāli un patiesi tikai noteiktu laiku. Lai to papildzinātu, var veidot trīs analogas matricas: par situāciju pašlaik, par situāciju pagātnē, par prognozējamo situāciju nākotnē.

Faktoru apkopošanai izmanto analīzes matricu- 2x2 laukumu tabulu, kurā vides faktoros atbilstoši ietekmes avotam jau sākotnēji sadala četrās grupās: iekšējais spēks, iekšējais vājums, ārējās izdevības, ārējie draudi.⁵⁹

2.3.5.tabula

SVID analīzes matrica

S	V
IEKŠĒJAIS SPĒKS (S- strenghts)	IEKŠĒJAIS VĀJUMS (W- weakness)
I	D
ĀRĒJĀS IZDEVĪBAS (O-opportunities)	ĀRĒJIE DRAUDI (T-threats)

Avots: Chapman A.SWOT analysis:SWOT analysis method and examples.
<http://www.businessballs.com/swotanalysisfreetemplate.htm>

Autores praktiskam darbam pielietojamā veidlapa ir atrodama pielikumā,(skat. 1.pielikumu).Veicot dažādu vides novērtēšanas metožu analīzi, vairākas vides novērtēšanas

⁵⁹ Chapman A.SWOT analysis:SWOT analysis method and examples ,with free SWOT template
<http://www.businessballs.com/swotanalysisfreetemplate.htm/skat.02.05.2009/>

metodes ir līdzīgas, taču ar katru no tām ir iespējams iegūt nepieciešamo informāciju par ģimenes vajadzībām un problēmām.

Kā nākamā metode, kuru izmanto vides novērtēšanā un kuras nepieciešamība ir atrunāta Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, ir **dzīves apstākļu novērtēšana**. Izmantojot šo metodi ir iespējams iegūt reālu informāciju par ģimenes dzīvesvietu, tās apstākļiem un apkārtējās vides resursiem.

Vēl vienu no metodēm, ko sociālie darbinieki var izmantot ir ģimenes **sociālās funkcionēšanas novērtēšana**. (skat.2. pielikumu). Sociālā funkcionēšanas novērtēšana var tikt izmantota pēc laika atkārtoti, lai redzētu izmaiņas ģimenes situācijā. Intervences sākumā un beigās.

Viens no autores piedāvātajiem ģimenes novērtēšanas veidiem un informācijas iegūšana ģimenes sistēmas un ģimenes locekļu novērtēšanas anketas, kuras pēc krievu autoru **Зайнышев И.Г. Технология социальной работы.** un **Гуров В.Н. Социальная работа школы с семьей.**, tulkojusi autore.

1. Personas sociālās vēstures izzināšana (skat. 3.pielikums)
2. Ģimenes vēstures izzināšana (skat. 4.pielikums)

Apkopojot iepriekšējā nodaļās analizēto informāciju, autore ir veikusi kopsavilkumu.

Kopsavilkums.

1. Novērtēšana dažādu autoru darbos ir izdalīta gan kā pilnīgi atsevišķs, ciklisks posms, gan kā process, kurš notiek visa gadījuma risināšanas laikā.
2. Balstoties uz novērtēšanu, tiek noteikti pakalpojumu un palīdzības sniegšanas mērķi.
3. Novērtēšanas procesā ir nepieciešama sociālā darbinieka un ģimenes sadarbība.
4. Novērtēšana nav iespējama, bez izpratnes par ģimenes vidi un tās mijiedarbību ar apkārtējā vidē esošajām sistēmām.
5. Sociālā darbinieka pamats, veicot vides novērtēšanu ir personas vides novērtēšanas metodes.
6. Izmantojot daudzveidīgas vides novērtēšanas metodes, tiek iegūta pilnvērtīga informācija par ģimenes situāciju.

3.PĒTĪJUMS PAR VIDES NOVĒRTĒŠANAS METOŽU IZMANTOŠANU SOCIĀLAJĀ DARBĀ AR ĢIMENĒM.

Šajā nodaļā autore atspoguļos veikto empīrisko pētījumu par vides novērtēšanas metožu izmantošanu sociālajā darbā ar ģimenēm.

3.1.Pētījuma metodoloģijas raksturojums

Izmantoto metožu izvēles pamatojums

Lai realizētu pētījumu kā metodi savā diplomdarbā autore izvēlējās kvalitatīvo metodi - **intervēšanu**, kas tiek izdalīta, kā viens no aptaujas pamatveidiem. Intervijas pamatā ir sociālpsiholoģiska mijiedarbība starp intervētāju un intervējamo. Intervēšana notiek pēc speciāli izstrādāta jautājumu saraksta. Atšķirībā no anketēšanas, intervijā var iegūt padziļinātu informāciju par intervējamā uzskatiem, rīcības motīviem, priekšstatiem un domām.⁶⁰ Lai izzinātu sociālā darba praktiķu viedokli, autore izmantos kvalitatīvo datu vākšanas metodi – **strukturēto interviju**, kurā pētniekam ir jau sagatavoti jautājumi un cer saņemt konkrētas atbildes. Jautājumi tiek iegūti balstoties uz jau noteiktas jomas teorijām, vai no pētnieka nojautas vai intuīcijas, vai arī tie ir saistīti ar pētnieka noteiktām interesēm kādā jomā. Visiem respondentiem tiek sniegti vienādi jautājumi un uzdošanas kārtība⁶¹ Intervijas jautājumi tika veidoti pamatojoties uz noteiktām interesēm kādā jomā. Pētījuma raksturs – kvalitatīvs, jo tiek noskaidrota viedokļu dažādība un to ietekmējošie faktori. Ar tās palīdzību tiks noskaidrotas konkrēto respondentu pieredze, sajūtas un attieksme par konkrēto tēmu. Autore jau ir apkopojusi teorētisku informāciju un vēlas papildināt šo informāciju ar praktisko darba pieredzi, ko sniedz sociālie darbinieki, par vides novērtēšanas veikšanu un novērtēšanas metožu izmantošanu sociālajā darbā ar ģimenēm.

Autore ir izveidojusi 7 jautājumus (skat. 1.pielikumu).Kopumā autore ir plānojusi veikt 5 intervijas ar Limbažu rajona pašvaldību sociālajiem darbiniekiem darbā ar ģimenēm ar bērniem.

Par otru pētījuma metodi savā diplomdarbā autore izvēlējās kvalitatīvo metodi – **dokumentu analīzi**, kas ir sociālo pētījumu metode, kurā datus iegūst no dokumentiem, tātad jebkura tekstveida informācijas t.i. publikācijas, lēmumi, ziņojumi, **klientu lietas**.

⁶⁰ Socioloģijas skaidrojošā vārdnīca. – Rīga: Latvijas Universitātes Socioloģijas katedra, 1997.

118.lpp.

⁶¹ Kropļijs,A.Raščevska, M.Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs. RaKa,2004.99.lpp.

Jāatceras, ka dokumentālajā informācijā atspoguļojas gan reālā īstenība, gan dokumentu radītāja attieksme pret to, tāpēc vispirms jānovērtē, cik objektīvi dokumentā fiksētā informācija, atspoguļo reālo īstenību. Šī metode dod iespēju iegūt informāciju par pagātņi, ko novērot vairs nav iespējams, ļauj apskatīt izmaiņu un attīstības dinamiku vairāku gadu garumā. Dokumentācijas pieejamība un veiktā analīze kalpo kā palīgs problēmas dziļākai izpētei un papildinformācijas iegūšanai.

Galvenie kritēriji, kas noteica intervijas metodes izvēli, bija sekojoši:

- tiek intervēti vairāki speciālisti ar līdzīgu pieredzi;
- tās rezultāti paplašina izpratni un rada vienotu priekšstatu par konkrēto jautājumu;

Galvenie kritēriji, kas noteica dokumentu analīzes metodes izvēli, bija sekojoši:

- pētāmās problēmas dziļākai izpētei un papildinformācijas iegūšanai;
- dokumentācijas pieejamība.

Intervijas respondentu izlases pamatojums

Strukturētās intervijās respondenti tiek atlasīti mērķtiecīgi, saskaņā ar īpašībām, kuras atbilst diplomdarba tēmai un izvirzītajam pētījuma mērķim. Intervēti tiks sociālā darba speciālisti, kas strādā ar ģimenēm un bērniem. Intervija sastāv no septiņiem jautājumiem, kuri tiek uzdoti pieciem respondentiem.

Tā rezultātā pētījuma gaitā plānots intervēt 5 sociālā dienesta speciālistus, darbā ar ģimenēm un bērniem lai izzinātu viņu viedokļus par vides novērtēšanas metožu izmantošanu darbā ar ģimenēm, problēmām šo metožu izmantošanā, kā arī prasmes pielietot vides novērtēšanas metodes ikdienas darbā. Balstoties uz respondentu atbildēm, tiks salīdzināti visu respondentu viedokļi, lai izzinātu kādas metodes tiek pielietotas un cik efektīvi tās tiek realizētas praktiskajā darbībā.

Klientu lietu izlases pamatojums

Pētījuma gaitā plānots analizēt 2-3 nejauši izvēlētas katra aptaujātā speciālista ģimeņu klientu lietas ar mērķi gūt informāciju par pētāmā jautājuma reālo pielietojumu speciālistu praktiskajā darbā, kā arī analizēt, kurā no sociālā gadījuma risināšanas fāzēm tas tiek darīts.

Datu ticamība

Autore uzskata, ka pētījumā intervijas datu ticamību var ietekmēt:

- dalībnieku nelielais skaits;
- respondentu nevēlēšanās atbildēt uz konkrētiem jautājumiem;
- savstarpējā intervētāja un respondenta mijiedarbība, nevēlēšanās sadarboties;
- sociālā vēlamība (sniedzot atbildes, kas respondentam šķiet pareizas).

Diplomdarba autore uzskata, ka kopumā pētījuma rezultāti tomēr sniedz priekšstatu par pētāmo problēmu, turklāt tie ir lietderīgi tādā aspektā, kā arī ļauj iegūt informāciju par respondentu personisko uztveri, vērtībām, spriedumiem un attieksmēm.

Tāpat autore uzskata, ka pētījumā klientu lietu analīzes datu ticamību var ietekmēt:

- pētāmo ietu nelielais skaits;
- dokumentālajā informācijā atspoguļojas gan reālā īstenība, gan dokumentu radītāja attieksme, tāpēc jānovērtē cik objektīvi ir atspoguļota informācija.

Autore norāda, ka kopumā pētījuma rezultāti tomēr sniedz priekšstatu par pētāmo problēmu, jo dokumentācijas pieejamība un veiktā analīze kalpo kā palīgs problēmas dziļākai izpētei.

Pētījuma norises laiks un gaita

Intervēšanas laiks – 2009.gada maijs.

Pētījuma praktiskā realizācija tika veikta pēc teorētiskās daļas pabeigšanas. Intervijas notika pēc iepriekš sarunāta laika ar respondentiem, viņu darba vietās. Intervijas sākumā, respondenti tika iepazīstināti ar autores pētījuma mērķi, kā arī tika informēti, ka iegūtā informācija tiks izmantota apkopotā veidā un netiks, jautāti respondenta personīgie dati.

Pētījuma autore bija ielāņojusi un veica 5 strukturētās intervijas.

Autore veicot intervijas, novēroja, ka atbildot vairāki no respondentiem vēlējās it kā gūt savai atbildei apstiprinājumu, it kā nebūtu pārliecināti, taču tas netraucēja, jo vēlamā informācija tika iegūta.

Klientu lietu analīzes veikšanas laiks – 2009.gada maijs.

Pabeidzot intervēšanu, autore vienojās un lūdza katram respondentam nejaušas izlases kārtībā iedot autorei 2-3 klientu lietas. Autore lietu analīzi veica pēc iepriekš izveidotiem kritērijiem, kas palīdz strukturēt iegūto informāciju un iegūt pētījumam nepieciešamos datus.

Izveidotie klientu lietu analīzes kritēriji:

- Vai lietā ir vides novērtēšanas metodes?
- Kurā sociālā gadījuma risināšanas fāzē tās ir iekļautas
- Vai tām ir secinājumi un kāda informācija?
- Vai metodes tiek pielietotas atkārtoti un salīdzinātas?

Šāda kritēriju izdalīšana atvieglo darbu pētniekam un palīdz strukturēti iegūt nepieciešamo informāciju.

Datu prezentācija un apstrāde

Intervijas laikā autore respondentu atbildes pierakstīja un apstrādājot iegūtos datus, respondentu viedokļu apkopojums tika apkopots tabulā (skat. 6. pielikumu), kas pēc autores domām ir labāk pārskatāms.

Ētiskie aspekti

Autore intervējot respondentus neuzdeva personīga rakstura jautājumus, kā arī informēja respondentus, ka iegūtā informācija tiks izmantota diplomdarba pētījumā tikai apkopotā veidā. Respondenti tika informēti arī par to, ka jebkurā brīdī viņi ir tiesīgi interviju pārtraukt. Intervijas nozīmīgā veidā ietekmē intervēto personu (var satraukt, aizskart u.c.), tādēļ pētnieka ētiska, empātiska un atbildīga attieksme ir īpaši nozīmīga. Mērķis, iegūt nepieciešamo informāciju, tika sasniegts.

3.2. Intervijas iegūtie rezultāti un analīze

Kā vienu no pētījuma metodēm autore veica strukturēto interviju. Respondenti bija sociālā darba speciālisti darbā ar ģimenēm un bērniem. Ar intervijas palīdzību tika izzināti piecu sociālā darba speciālistu viedokļi par vides faktoriem, kuri ietekmē ģimenes, kā arī novērtēšanas metožu izmantošanu praktiskajā darbā. Intervijai bija sagatavoti septiņi jautājumi, uz kuriem respondenti sniedza atbildes.

Kādi, Jūsaprāt, vides faktori ietekmē ģimeni?

Ar šī jautājuma palīdzību autore vēlējas izzināt, kādus vides faktorus respondenti var nosaukt un kā tie ietekmē ģimenēs. Respondentu viedoklis par šo jautājumu pamatoja arī teorētiskās atziņas par vides ietekmi uz ģimeni.

Kā vides faktorus respondenti minēja:

- dzīves apstākļus;
- pamatvajadzību nodrošinājums;
- institūciju pieejamība;
- ģimeņu dzīvesvietas izvietojums;
- reliģiskie, demogrāfiskie;
- darba vietas pieejamība;
- sociālā tīklojuma nepietiekamība.

Pēc respondentu sniegtajiem viedokļiem, autore var secināt, ka sociālie darbinieki, kuri ir praktiķi, izprot vides faktoru nozīmi un to ietekmi uz ģimenēm.

Kā otrais intervijas jautājums tika uzdots:

Kā Jūs veicat klienta vides novērtēšanu, lai izzinātu situāciju?

Šajā jautājumā respondentu atbildēs iezīmējas jau vairāku metožu pielietošana. Pilsētas sociālo darbinieku atbildē tiek minēta starpinstitucionālā sadarbība, kur par klientu iegūst informāciju arī no policijas, bāriņtiesas. Lai izzinātu situāciju par klientu sociālie darbinieki tiek ar klientu un veic dzīvesvietas apsekošanu. Ja ir nepieciešams tiek iegūta informācija no skolas, bērnudārza un citām institūcijām ar kurām ģimene ir saistīta.

Respondentu biežāk minētās atbildes:

- apsekošana dzīvesvietā;
- informācijas ievākšana no skolas, institūcijām ar ko ir saistīta ģimene (ģimenes ārsts, bērnudārzs u.c.);
- saruna ar klientu.

Sasaistot teorētiskās atziņas ar praksi autore var secināt, ka apzinot informāciju no dažādiem informācijas avotiem tiek nodrošināta ģimenes (klienta) padziļināta izpratne par klienta un vides attiecībām, vajadzībām un vēlmēm.

Lai uzzinātu, kādas metodes praktiķi izmanto vides novērtēšanā, tika uzdots:

Kādas metodes izmantojat vides novērtēšanā?

Respondenti, jau vairākas metodes minēja iepriekšējā jautājumā, tiek pielietotas :

- apsekošana dzīvesvietā;
- ekokarte;
- vides un personīgo resursu izvērtējuma analīze;
- genogramma;
- saruna ar klientu, kaimiņiem, radniekiem, darba devējiem;
- funkcionālās novērtēšanas skala "zirneklis".

Apkopojot respondentu atbildes, autore secina, ka tiek izmantotas pietiekami daudzveidīgas metodes vides novērtēšanai. Tomēr intervijas laikā atklājās arī dažādas nianšes, kuras neliecina, ka šīs metodes tiek pielietotas efektīvi, bet tikai formāli.

Vai ar Jūsu izmantotajām metodēm iegūstat pilnīgu informāciju par klienta situāciju?

Respondentu viedokļi par šo jautājumu lielākoties sakrīta, jo visi respondenti uzskata, ka informācija sākotnēji ir nepilnīga, kura laika gaitā tiek papildināta un informācija par ģimeni pilnveidota, tātad autorei nākas secināt, ka speciālistu izmantotās novērtēšanas metodes nedod pilnīgu informāciju, kā arī novērtēšana ir ilgstošs un dinamisks process.

Kā, Jūsprāt, vides novērtēšana ietekmē tālākās palīdzības sniegšanu klientam?

Respondenti viennozīmīgi piekrīt, ka vides novērtēšana ir ļoti svarīga, tāpēc, ka:

- veicot vides novērtēšanu ir iespējams ieraudzīt resursus, kurus klients pats nespēj saskatīt;
- bez sākotnējās novērtēšanas neko tālāk darīt nevar, no tās atkarīgas tālākās darbības;
- novērtēšana nepieciešama, lai optimāli tiktu nodrošināta soc. palīdzība vai pakalpojumi, ietekme primāra.
- Nav iespējams izvērtēt un sniegt nepieciešamo un kvalitatīvu palīdzību.

Autore, apkopojot praktiķu viedokļus, secina, ka novērtēšana ir primāra un bez tās nav iespējamas tālākās darbības, darbā ar sociālo gadījumu.

Respondenti veicot vides novērtēšanu ir sastapušies ar šādām grūtībām:

- klients noliedz savas problēmas, noslēdzās nevēlas runāt;
- klienti bieži melo, kā rezultātā sarežģītāk un ilgāks ir novērtēšanas process;
- klients nesadarbojas;
- sociālo darbinieku transporta un ceļu kvalitātes problēmas lauku rajonos, braucot dzīvesvietas apsekošanās;

- neierodas uz sesijām.

Respondentu viedokļi norāda uz problēmām, kas apgrūtina veikt vides novērtēšanu, kā arī respondents, kura darba vieta ir ārpus pilsētas norāda, ka sliktie ceļi lauku apvidos, kā arī nodrošinājums ar transportu ir par iemeslu, kas novērtēšanas procesu apgrūtina un paildzina.

Tātad, autore secina, ka arī sociālā darbinieka profesionālo darbību ietekmē vides faktori, kurus nevar ietekmēt sociālais darbinieks.

Kāda ir Jūsu izglītība, ieņemamais amats un cik ilga ir darba pieredze šajā amatā?

Visi intervētie speciālisti ir ar augstāko sociālā darbinieka izglītību un strādā ar ģimenēm ar bērniem, darba pieredze sākot no 3-6 gadiem.

3.3. Klientu lietu analīze un rezultāti

Izveidotie klientu lietu analīzes kritēriji:

- Lietas iekārtošanas /slēgšanas datums
- Vai lietā ir vides novērtēšanas metodes?
- Kurā sociālā gadījuma risināšanas fāzē tās ir iekļautas
- Vai tām ir secinājumi un kāda informācija?
- Vai metodes tiek pielietotas atkārtoti un salīdzinātas?

3.3.1. tabula

1. respondenta klientu lietu analīze

Kritēriji	Lieta Nr.1	Lieta Nr.2
Lietas iekārtošanas /slēgšanas datums	20.02.2006	27.04.2007/2008.12
Vai lietā ir vides novērtēšanas metodes? Kādas?	genogramma, ekokarte, funkcionālā novērtēšanas skala, apsekošanas akti.	Ir, genogramma, ekokarte, funkcionālā novērtēšanas skala, apsekošanas akti, vides un personas resursu izvērtējums
Kurā sociālā gadījuma risināšanas fāzē tās ir iekļautas	Ekokarte ir novērtēšanas stadijā un nobeiguma fāzē	Ekokarte ir novērtēšanas stadijā. Funkcionālā novērtēšanas skala novērtējuma fāzē un atkārtoti
Vai tām ir secinājumi un kāda	Genogrammai ir nelielas	Genogrammai ir nelielas

informācija?	piezīmes, Ekokartei arī ir piezīmes.	piezīmes, Ekokartei ir piezīmes.
Vai metodes tiek pielietotas atkārtoti un salīdzinātas?	nav salīdzinātas	Ekokarte ir lietota atkārtoti, taču, nav salīdzinātas. Funkcionālā novērtēšanas skala lietota atkārtoti
Secinājumi		
Lietās ir vairākas vides novērtēšanas metodes. Abās lietās ekokarte ir novērtēšanas stadijā, vienā lietā ir intervences beigās. Metodēm ir nelielas piezīmes, veikta analīze, kas ir mainījies intervences beigās.		

3.3.2.tabula

2. respondenta klientu lietu analīze

Kritēriji	Lieta Nr.3	Lieta Nr.4
Lietas iekārtošanas /slēgšanas datums	10.08.2007	18.03.2005
Vai lietā ir vides novērtēšanas metodes? Kādas?	Ekokarte, genogramma, apsekošanas akti	Sociālo vajadzību izvērtēšana, genogramma, ekokarte
Kurā sociālā gadījuma risināšanas fāzē tās ir iekļautas	Ekokarte sākotnēji Genogramma	Sociālo vajadzību izvērtēšana, genogramma, ekokarte novērtēšanas fāzē
Vai tām ir secinājumi un kāda informācija?	Ekokartei nav nekādu piezīmju, arī genogramma neatspoguļo nepieciešamo informāciju	Genogramma ir izveidota tikai vienā paaudzē, ekokartei atzīmētas saites, nav piezīmju
Vai metodes tiek pielietotas atkārtoti un salīdzinātas?	Metodes nav pielietotas atkārtoti un salīdzinātas	Nav salīdzinātas
Secinājumi		
Vides novērtēšanas metodes ir izmantotas, taču nav atkārtota un trūkst analīzes.		

3.3.3.tabula

3. respondenta klientu lietu analīze

Kritēriji	Lieta Nr.5	Lieta Nr.6
Lietas iekārtošanas /slēgšanas datums	10.03.2008	29.04.2004
Vai lietā ir vides novērtēšanas metodes? Kādas?	Ekokarte, vides un personīgo resursu izvērtējums, genogramma	Genogramma, ekokarte, personīgo resursu izvērtējums,

	apsekošanas akti	apsekošanas akti, pēcsarunas apraksts
Kurā sociālā gadījuma risināšanas fāzē tās ir iekļautas	Genogramma sākotnēji, ekokarte novērtēšanas un pēc sešiem mēnešiem, personīgo resursu izvērtējums sākotnēji	Ekokarte ir tikai sākotnēji, personīgo resursu izvērtējums sākotnēji
Vai tām ir secinājumi un kāda informācija?	Genogramma satur daudz informācijas, taču nav nekādas piezīmes,	Ekokartei nav nekādas, piezīmes, secinājumi. personīgo resursu izvērtējums sākotnēji ar secinājumiem
Vai metodes tiek pielietotas atkārtoti un salīdzinātas?	Ekokarte atkārtoti ar sākotnējām piezīmēm un salīdzinātas	Atkārtoti nav izmantotas un nav salīdzinātas
Secinājumi		
Vienā lietā ir veiksmīgi ekokarte izmantota sākotnēji un atkārtoti, veidojot secinājumus un piezīmes, tomēr parādās arī pēcsarunas apraksts, kurā ir aprakstīts ar ģimenes locekli veiktā sākotnējā saruna.		

3.3.4.tabula

4. respondenta klientu lietu analīze

Kritēriji	Lieta Nr.7	Lieta Nr.8
Lietas iekārtošanas /slēgšanas datums	05.01.2009	30.07.2007
Vai lietā ir vides novērtēšanas metodes? Kādas?	Tikai iesākta veidot genogramma	Ekokarte, apsekošanas akts, genogramma
Kurā sociālā gadījuma risināšanas fāzē tās ir iekļautas	Pašreiz tā ir sākotnējā, jo ir jauna lieta	ekokarte, genogramma, sākotnēji, apsekošanas akts jau intervences fāzē
Vai tām ir secinājumi un kāda informācija?	informācija tiek papildināta, izzināta.	Ekokartē ir saziņas saites, taču genogramma vēl ir ļoti nepilnīga
Vai metodes tiek pielietotas atkārtoti un salīdzinātas?	vēl nav.	atkārtoti nav izmantotas.
Secinājumi		
Respondenta lietās nav novērtēšanas metodes izmantotas atkārtoti, genogramma ir nepilnīga.		

5. respondenta klientu lietu analīze

Kritēriji	Lieta Nr.9	Lieta Nr.10
Lietas iekārtošanas /slēgšanas datums	15.10.2004	08.09.2006
Vai lietā ir vides novērtēšanas metodes? Kādas?	vairākas ekokartes, genogramma, apsekošanas akti, sarunas protokoli	genogramma, ekokarte, funkcionālā novērtēšanas skala, apsekošanas akti.
Kurā sociālā gadījuma risināšanas fāzē tās ir iekļautas	ekokarte sākotnēji, pēc gada atkārtoti.	Ekokarte ir novērtēšanas fāzē. Funkcionālā novērtēšanas skala novērtēšanas fāzē.
Vai tām ir secinājumi un kāda informācija?	Genogrammas informācija ir nepilnīga	Funkcionālai novērtēšanas skalai ir secinājumi un analīze
Vai metodes tiek pielietotas atkārtoti un salīdzinātas?	Ekokarte ir pielietota atkārtoti.	Funkcionālai novērtēšanas skala atkārtoti,
Secinājumi		
lietu analīzē autore secina, ka liela nozīme ir atkārtotai metožu pielietošanai un analīzes veikšanai, kā tas redzams lietas analīzē.		

Analizējot klientu lietas autorei ir jāsecina, ka lielākoties lietās ir nepietiekoša informācija par ģimenes pagātnes un tagadnes informāciju un nav veikta informācijas analīze, secinājumi, piezīmes, kas ir būtiska, lai vispār saskatītu, kādas ir ģimenes problēmas un kāda ir resursu pieejamība.

Kopsavilkums

Pamatojoties uz iepriekšējā nodaļā veiktajiem pētījumiem un analīzi autore izdalījusi secinājumus:

1. Lai veiksmīgi veiktu vides novērtēšanu sociālajiem darbiniekiem ir jābūt izpratnei par vides faktoriem un to ietekmi uz ģimenēm.
2. Sociālie darbinieki veicot vides novērtēšanu izvēlās vairākas metodes iegūstot pamatinformāciju par ģimeni, kuru laika gaitā papildina.

3. Visi sociālie darbinieki atzina, ka novērtēšana ir primāra un bez tās nav iespējamās tālākās darbības.
4. Grūtības, ar kurām sastopas savā ikdienas darbā sociālie darbinieki, kavē un pagarina vides novērtēšanas veikšanu.
5. Ekokarte, genogramma, apsekošana dzīvesvietā, visbiežāk izmantotās metodes, kuras sociālie darbinieki izvēlās ģimenes vides novērtēšanas veikšanai.
6. Sociālo darbinieku izmantotajām metodēm klientu lietās, visbiežāk, ir nepietiekoši secinājumi un analīze.
7. Pēc autore domām, sociālajiem darbiniekiem ir ļoti daudz klientu lietas, iespējams tāpēc, arī laika un citu resursu trūkuma dēļ izpaliek informācijas analīze un secinājumi.

Empīriskā pētījuma intervija un klientu lietu analīze parāda, ka sociālie darbinieki veic ģimenes vides novērtēšanu izmantojot vairākas vides novērtēšanas metodes, taču klientu lietu analīze atklāj, ka metožu izmantošana nav pilnvērtīga, kas var ietekmēt ģimenei sniegtās palīdzības vai pakalpojumu kvalitāti, tādēļ autore nākošajā nodaļā piedāvās ieteikumus, efektīvākai vides novērtēšanas metožu izmantošanai.

4. IETEIKUMI VIDES NOVĒRTĒŠANAS METOŽU EFEKTĪVĀKAI IZMANTOŠANAI SOCIĀLAJĀ DARBĀ AR ĢIMENĒM.

Veicot pētījumu autore ir secinājusi, ka ikdienas darbā sociālie darbinieki izmanto vides novērtēšanas metodes darbā ar ģimenēm, tomēr veicot klientu lietu analīzi, autorei ir jāatzīst, ka izmantotās vides novērtēšanas metodes, nav izmantotas efektīvi. Pētījuma gaitā visi *respondenti atzina, ka vides novērtēšana ir ļoti svarīgs solis un ir kā pamats visiem turpmākajiem soļiem sociālajā darbā ar ģimenēm.* Autore secina, ka iepriekšminētā atziņa ir apstiprinājusies, gan teorētiski veicot zinātniskās literatūras analīzi, gan intervējot respondentus, kuru praktiskā darba pieredze ir ilgāka par trīs gadiem un visi respondenti ir ieguvuši atbilstošu izglītību.

Intervijas divos jautājumos respondenti minēja ar kādām metodēm praktiski veic ģimeņu vides novērtējumu. Visu respondentu viedokļos tika minētas metodes: ekokarte, genogramma, ģimenes apsekošana, intervija. Divi respondenti minēja starpprofesionāļu sadarbību, viens no respondentiem norādīja vides un personīgo resursu izvērtējuma analīzi, kā arī, divi no respondentiem vēlējās sākt izmantot funkcionālās novērtēšanas skalu „zirneklis”, jo atzinušas to par viegli lietojamu metodi.

Ņemot vērā pētījuma rezultātus par vides novērtēšanas metožu izmantošanu, autore secina, ka intervētajiem sociālā darba speciālistiem ir teorētiskas zināšanas par vides novērtēšanas metodēm un to pielietošanā sociālajā darbā ar ģimenēm. Turpinot pētījumu autore vēlējās izpētīt, kā speciālisti vides novērtēšanas metodes izmanto praktiski, veicot katra respondenta 2. klientu lietu analīzi pēc izvirzītajiem kritērijiem.

Ņemot vērā pētījumā iegūtos rezultātus autore ir izstrādājusi ieteikumus vides novērtēšanas metožu efektīvākai izmantošanai sociālajā darbā ar ģimenēm:

- Veicot vides novērtēšanu, izmantojot genogrammu ir nepieciešams iegūt informāciju par ģimenes trīs paaudzēm, iegūstot informāciju par ģimenes vēsturisko un tagadnes kopskatu.
- Genogrammas efektīva izmantošana var skaitīties, tikai tad, ja tiek veikta iegūtās informācijas analīze.
- Genogramma – ir dažādu datu, informācijas shematisks apkopojums, kurā sociālais darbinieks apkopo informāciju, kas kalpo par pamatu turpmākajām darbībām. Ja genogramma tiek izmantota pilnvērtīgi, tad nebūtu nepieciešama, citu veidlapu pildīšana, kurās jānorāda bieži vien tāda pati informācija, kas tiek atspoguļota genogrammā.

- Izmantojot ekokarti, svarīgas ir piezīmes un atkārtota ekokartes veidošana ar secinājumiem.
- Pēc autores domām, ekokartes centrā attēlotā genogramma atvieglo attiecību saikņu grafisko atveidojumu, jo tādā veidā var konkrēti norādīt, kuram tieši no ģimenes locekļiem, ir atbalsts vai grūtības ar kādu no sistēmas, nevis vispārināti par ģimeni kopumā.
- Lai veicinātu izpratni un uzlabotu genogrammas, ekokartes, SWID analīzi un citu vides novērtēšanas metožu izmantošanu sociālajā darbā, būtu nepieciešama apmācība, kā arī praktisks metodiskais materiāls.

REZULTĀTI UN DISKUSIJA

Sociālais darbinieks ir profesionālis, kurš iegūstot atbilstošu izglītību apgūst dažādas zināšanas un prasmes, kuras nepieciešamas veicot sociālā darbinieka profesionālos uzdevumus. Sociālais darbinieks palīdz ģimenēm sasniegt izmaiņas, pielietojot dažādas metodes, tai skaitā ģimenes vides novērtēšanas metodes.

No vienas puses ir ģimene, kura nespēj funkcionēt ārējās vides faktoru ietekmē un nepieciešama palīdzība, no otras puses ir sociālais darbinieks, kuram ir jānovērtē disfunkcijas cēlonis, izmantojot dažādas vides novērtēšanas metodes, taču dažādu apstākļu dēļ – nepietiekamu prasmju, laika trūkuma vai citu iemeslu dēļ, novērtēšanas metožu izvēle un izmantošana nav profesionāla, kā rezultātā ģimenes problēmai netiek izvirzīti atbilstoši mērķi un plānota efektīva un profesionāla iejaukšanās. Precīzs vides novērtējums ir izšķirošs iejaukšanās vai izmaiņu procesa efektivitātes ietekmētājs.

Autores pētījumā iegūtie rezultāti apstiprina vides novērtēšanas nozīmi sociālajā darbā ar ģimenēm. Teorētiskais pamatojums vides ietekmei uz ģimenēm un sociālā darbinieka izmantotajām metodēm ģimenes vides novērtēšanā tika meklēts dažādu autoru darbos un pētījumos par ģimenēm. Autores pētījums parāda, ka speciālistiem ir nepieciešams vairāk pievērst uzmanību tieši ekokartei un genogrammai, jo tieši šīs metodes pēc praktiķu sacītā ir lietā vajadzīgas, kā obligātas, un kuras prasa Sociālo pakalpojumu pārvaldes speciālisti veicot kontroles. Tomēr, lai veiktu novērtēšanu ar šīm metodēm sociālajiem darbiniekiem ir nepieciešamas konkrētas zināšanas un prasmes.

Veicot teorētisko metožu izzināšanu autore secina, ka citas novērtēšanas metodes, kuras ir aplūkotas darbā, var būt pielietojamas, izvērtējot konkrēto ģimenes situāciju un kopīgi ar ģimeni veikt analīzi un izvirzīt uzdevumus.

SECINĀJUMI

Veicot zinātniskās literatūras analīzi un empīrisko pētījumu autore sava diplomdarba ietvaros pētīja vides ietekmi, novērtēšanas būtību un novērtēšanas metodes darbā ar ģimenēm. Rakstot šo darbu autore ir iepazīsusi zinātnisko literatūru par vidi, tās ietekmi uz ģimenēm, kā arī, ar kādām novērtēšanas metodēm sociālais darbinieks var veikt šo vides novērtēšanu.

Analizējot literatūru autore secina, ka par vides novērtēšanu un metodēm literatūra latviski, praktiski nav pieejama. Par šo tēmu var iegūt informāciju angļu, krievu un iespējams citās svešvalodās. Par empīrisko pētījumu autore, secina, ka vides novērtēšanas metožu kopums, kuru ir iespējams izmantot sociālajā darbā ar ģimenēm nepieciešams aprobēt tieši Latvijas sociālo darbinieku vajadzībām, lai atvieglotu darbu ikdienā, kā arī vides novērtēšanas efektivitātes paaugstināšanai.

Autores pētījums diplomdarba ietvaros ir tikai neliels ieskats šīs jomas pētniecībā, ar kuru autore vēlējās aktualizēt vides novērtēšanas lielo nozīmi sociālajā darbā ar ģimenēm un akcentēt nepieciešamību vides novērtēšanas metožu efektīvu pielietojumu sociālā darba praktiķu vidū.

Balstoties uz veiktā pētījuma pamata autore ir izdarījusi sekojošus secinājumus:

1. Vides jēdziens ietver cilvēka eksistences, un darbības, sociālo, materiālo un garīgo apstākļu kopumu, kurš savukārt, mijiedarbojoties ar ģimenes sistēmu, būtiski ietekmē tās funkcionēšanu.
2. Vide ietekmē ģimenes un viņu sistēmu mijiedarbību, taču ģimenes un sociālā darbinieka sadarbības rezultātā izveidotais atbalsts un jauni kontakti vairo ģimenes drošību, ka grūtā brīdī būs atbalsts un vajadzīgā informācija.
3. Sociālā darba autori tādi, kā Levins, K. Bronfenbrenners, U., Gitermans, A., Hobss, N. ir devuši savu ieguldījumu pētot ekoloģiskās sistēmu teorijas ietekmi uz indivīdiem, ģimenēm un kopienām, kas fokusējas uz cilvēka, kā arī sociālo sistēmu mijiedarbības izpēti ar apkārtējo vidi.
4. Negatīvu vides faktoru ietekmē ģimenes sistēmā var rasties disfunkcija, kas nopietni ietekmē ģimenes sociālo funkcionēšanu, kā rezultātā ģimene nespēj veikt savus uzdevumus.

5. Ģimenes, kuru sociālā funkcionēšana, kādu subjektīvu vai objektīvu iemeslu dēļ ir apgrūtināta vai traucēta, tiek raksturotas, kā sociālā riska ģimenes, kuras savukārt, parasti ir sociālā darbinieka darbalauks.
6. Disfunkcijas iemesli katrā gadījumā ir individuāli un sniedzot palīdzību konkrētai ģimenei, lielu uzmanību ir jāvelta šīs ģimenes vides novērtēšanai, lai izzinātu disfunkcijas iemeslus un atjaunotu funkcionalitāti ģimenes sistēmās.
7. Nodarbinātība, dzīves apstākļi, pakalpojumu pieejamība, transports lauku apvidū, šādu faktoru ietekmē ar mīnuss zīmi tiek traucēts ģimenes līdzsvars, kas var izraisīt ģimenes nespēju veikt savus uzdevumus.
8. Sociālā gadījuma risināšanā viens no mijiedarbības virknes elementiem jeb fāzēm ir novērtēšana, lai optimāli identificētu ģimenes problēmas, kā arī esošos un pieejamos resursus ģimenes apkārtējā vidē.
9. Novērtēšana ir pamats visām turpmākām darbībām risinot sociālo gadījumu.
10. Sociālā darbinieka pamats, veicot vides novērtēšanu ir personas vides novērtēšanas metodes.
11. Izmantojot daudzveidīgas vides novērtēšanas metodes, tiek iegūta pilnvērtīga informācija par ģimenes situāciju, ja iegūtā informācija tiek analizēta.
12. Precīzs vides novērtējums ir izšķirošs iejaukšanās vai izmaiņu procesa efektivitātes ietekmētājs.
13. Vides novērtēšanas metožu efektīvākai izmantošanai, būtu ieteicams praktiķiem dot iespēju papildināt zināšanas, prasmes.

Izmantotā literatūra un avoti

1. **Robert L. Barker**, *The social Work Dictionary*, 5th, NASW PRESS, 2003. p 433
2. **Egan, G.**, *The Skilled Helper*; Wadsworth, 1994. p13
3. *Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca*. **L. Šilņevas red.** SDSPA, Attīstība, Rīga: 2000. 48. lpp.
4. **Galaway, B., Compton, B.R.** *Social work processes*. 6th ed. Belmont, California: Pacific Grove, 1999. p.6.
5. **Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Larsen, J. A.**, *Direct social work practice : theory and skills*. 6th ed., Pacific Grove: Brooks/ Cole Thomson Learning, 2002. p.187.
6. **Juhna, A.** *Sociālekoloģiskais skatījums uz indivīdu un vidi sociālajā darbā*. Dzīves jautājumi VI, Rīga: SDSPA, Attīstība, 2001. 48. lpp.
7. **Kempa, P.S., Vitakers, K. Dž., Treisija, M.E.** *Personas – vides prakse. Starppersonu palīdzības sociālā ekoloģija*. izdevniecība, izdošanas gads nav norādīti. 73. lpp.
8. **Kropļijs, A., Raševska, M.** *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs*. RaKa, 2004. 178. lpp.
9. **Liepa, B.** *Sociālo gadījumu vadīšana sociālā darba praksē*. Dzīves jautājumi V. Rīga: SDSPA, Attīstība, 2000. 258. lpp
10. **Marshall, G.** *Dictionary of Sociology*. Oxford University Press. 1998. p.222.
11. **Mikuda, S.** *Sociālās vides analīze*, Dzīves jautājumi XI, SDSPA, Attīstība, Rīga: 2006. 345. lpp.
12. **Mizrehi, T.**, *Encyclopedia of Social Work*. 20 th ed., Nasw Press, 2008. p178.
13. **Perlmann, H.H.**, *Social Casework: The problem Solving Process.*, University of Chicago, 1970. p 26.
14. **Zastrovs, Č.** *Introduction to Social Work and Social Welfare, Pacifics* Grove: Brooks/ Cole Publishing Co., 6th ed. 1996, pp.616-617.
15. **Zālīte, I. Siliņa, I. Jakobsons, R. Rakovska, A. Štrause, V. Gūtmanis, G.** *Novērtēšana sociālajā darbā ar sociālo gadījumu*. Rīga: SDSPA, Attīstība, 2001. 9. lpp.
16. **Satir, V.** *Как строить себя и свою семью*, Педагогика-Пресс. 1992, сmp.2-3
17. **N.F. Basovs.** *Osnovi socialnoj raboti*, Moskva, Academia, 2004, сmp.283

18. **B.N. Kypbatov.** *Sociālējā rābota. 4-e izd.* Fenikss, 2005, *cmp.* 294-295
19. <http://www.rapidbi.com/created/SWOTanalysis.html#Definition/skat.08.04.09/>
20. http://www.nva.lv/esf/docs/16_46a9b69bb329f0.33553553.doc /skat. 8.04.09/
21. <http://www.glossary.ru/index.htm/26.02.2009/>
22. Chapman A. SWOT analysis: SWOT analysis method and examples ,with free SWOT template
<http://www.businessballs.com/swotanalysisfreetemplate.htm/skat.02.05.2009/>
23. *Sociālā darbā procesā novērtējuma metodikā darbā ar sociālo gadījumu* [tiešsaiste]. [atsauce 07.02.2009]. http://www.socpp.gov.lv/texts_files/rokasgrāmata/.doc
24. *Sociālo pakāpojumu un sociālās palīdzības likums, no 2003.01.01* [tiešsaiste]. [skatīts 2009. gādā 26. februārī]. Pieejams internetā:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=68488>

PIELIKUMI

Vides un personīgo resursu izvērtējums

Ģimene _____

Personīgie + <ul style="list-style-type: none"> • ģimenes sadarbība ar SD	Vides+ <ul style="list-style-type: none"> • darba iespējas • izglītības iespējas
Personīgie – <ul style="list-style-type: none"> • alkohola atkarība	Vides – <ul style="list-style-type: none"> • nepietiekams transporta nodrošinājums

Secinājumi _____

Personas sociālās vēstures izziņāšana

1. **Persona**
  - 1.1. vārds, uzvārds, dzimšanas vieta, dzīvesvieta, dzimšanas dati, statuss,
  - 1.2. ģimene – vecāku, brāļu, māsu, vārdi, uzvārdi, dzimšanas – miršanas dati, dzīvesvieta, vecums, bērni,
  - 1.3. profesionālais līmenis – izglītība, mācību- darba vieta,(iemesli darba vietas maiņai),
  - 1.4. individuālās personas īpašības – veselība, fiziskais stāvoklis, sociālo kontaktu prasmes (prasme kontaktēties ar citiem cilvēkiem, prasmes un iemaņas, mācību- darba spējas, prasme izmainīt tehnisko un apkārtējo vidi, prasme racionāli un mērķtiecīgi strādāt pie nosprausto mērķu sasniegšanas),
  - 1.5. saprašanās ģimenē, viņa vieta tajā, kaimiņu un citas vides attiecības,
2. **Personas rūpes, vajadzības, problēmas**
  - 2.1. iemesli, kas izraisīja nepieciešamību mijiedarboties ar personu.
  - 2.2. spēja pildīt lomas,
  - 2.3. vajadzības (individuālās, fiziskās),
  - 2.4. ko persona sagaida no palīdzības
3. **Faktori, kas ietekmēs klientam sniegto palīdzību**
  - 3.1. kādu rezultātu klients sagaidīs no sniegtās palīdzības,
  - 3.2. cik reālas ir personas gaidas
  - 3.3. iekšējo resursu kopums (motivācija) personai mainīt savu situāciju
  - 3.4. pozitīvo - negatīvo faktoru ietekme uz personas gaidām,

Avots: Зайнышев И.Г. Технология социальной работы, Гуров В.Н.

Социальная работа школы с семьей.

Autores tulkojums

Ģimenes vēstures izzināšana

1. **Pamatinformācija;**
    - 1.1. ģimenes locekļu vārdi un dzimšanas datumi,
    - 1.2. laulības datumi (arī iepriekšējo),
    - 1.3. tautība un valoda, kurā ģimene sarunājas ģimenē,
    - 1.4. pirmās tikšanās datums ar sociālo darbinieku.
  2. **Ģimenes struktūra;**
    - 2.1. ģimenes veids (liela, maza, citi ģimenes locekļi, kas nedzīvo ģimenē, taču ir sakari,
    - 2.2. visu ģimenes locekļu raksturošana pēc (3.pielikums)
    - 2.3. savstarpējās attiecības starp vecākiem, bērniem, vecākiem- bērniem, citiem ģimenes locekļiem(normālas, konfliktējošas),
    - 2.4. emocionālais klimats ģimenē (tuvas, tālas attiecības starp ģimenes locekļiem),
  3. **Ģimenes apkārtējā vide;**
    - 3.1. dzīvesvieta,
    - 3.2. sociālekonomiskais statuss,
    - 3.3. ģimenes attiecības ar kaimiņiem, apkārtējiem cilvēkiem,
    - 3.4. vecvecāku, citu sistēmu, grupu ietekme uz ģimeni,
  4. **Ģimenes funkcionēšana;**
    - 4.1. komunikācijas veids,
    - 4.2. lēmumu pieņemšanas veids,
  5. **Ģimenes locekļu lomas;**
    - 5.1. kurš rūpējās par saimniecību,
    - 5.2. kurš rūpējās par bērniem,
    - 5.3. kurš pilda pārējo ģimenes locekļu atbalsta lomu.
  6. **Ģimenes attīstības vēsture;**
    - 6.1. svarīgi ģimenes notikumi,
    - 6.2. ģimenes attīstības stadija,
  7. **Ģimenes vajadzības un problēmas;**
    - 7.1. katra ģimenes individuālās vajadzības;
    - 7.2. vajadzības un problēmas ģimenei kā sistēmai,
  8. **Pozitīvie un negatīvie faktori, kas ietekmē ģimenes vajadzību apmierināšanu;**
    - 8.1. ko ģimene vēlē un sagaida no sociālā darbinieka,
    - 8.2. kādi ir ģimenes nodomi (plāni),
    - 8.3. kādas iespējas nodomu realizēšanai (ģimenes iekšienē, apkārtējā vidē),
- Cik reālas gaidas ir ģimenes izmaiņu plānam?

Avots: Зайнышев И.Г. Технология социальной работы, Гуров В.Н. Социальная работа школы с семьей.

Autores tulkojums

INTERVIJAS JAUTĀJUMI

1. KĀDI, JŪSUPRĀT, VIDES FAKTORI IETEKMĒ ĢIMENI?
2. KĀ JŪS VEICAT KLIENTA VIDES NOVĒRTĒŠANU, LAI IZZINĀTU SITUĀCIJU?
3. KĀDAS METODES IZMANTOJAT VIDES NOVĒRTĒŠANĀ?
4. VAI AR JŪSU IZMANTOTAJĀM VIDES NOVĒRTĒŠANAS METODEM IEGŪSTAT PILNĪGU INFORMĀCIJU PAR KLIENTA SITUĀCIJU?
5. KĀ, JŪSUPRĀT, VIDES NOVĒRTĒŠANA IETEKMĒ TĀLĀKĀS PALĪDZĪBAS SNIEGŠANU KLIENTAM?
6. AR KĀDĀM GRŪTĪBĀM ESAT SASTAPUSIES, VEICOT VIDES NOVĒRTĒŠANU?
7. KĀDA IR JŪSU IZGLĪTĪBA, IEŅEMAMĀIS AMATS, UN CIK ILGA DARBA PIEREDZE ŠAJĀ AMATĀ?

RESPONDENTU INTERVIJU APKOPOJUMS

NR. P.K.	JAUTĀJUMS	1.RESPONDENTA IETVERTIE ATSLĒGAS VĀRDI	2.RESPONDENTA IETVERTIE ATSLĒGAS VĀRDI	3.RESPONDENTA IETVERTIE ATSLĒGAS VĀRDI	4.RESPONDENTA IETVERTIE ATSLĒGAS VĀRDI	5.RESPONDENTA IETVERTIE ATSLĒGAS VĀRDI
1.	<i>Kādi, Jūsaprāt, vides faktori ietekmē ģimenes?</i>	Sociālie apstākļi – pamatvajadzības, infrastruktūra, ģeogrāfiskais izvietojums, demogrāfiskie, kultūras, reliģiskie,	Dzīves apstākļi, darbs, apkārtējo atbalsta trūkums	Mājoklis, darbs, sabiedrība, savstarpējās attiecības, ieradumi	Bezdarbs, dzīvesvieta attālums, pakalpojumu pieejamība, sabiedriskais transports	Dzīvesvieta, darba vieta, institūcijas, kaimiņi, izglītības iestādes
2.	<i>Kā Jūs veicat ģimenes vides novērtēšanu, lai izzinātu situāciju?</i>	Apsekošana, info ievākšana no skolas, institūcijām ar ko ir saistīta ģimene(ģimenes ārsts, bērnuārsti u.c.) Starpinstitucionālās sadarbības rezultātā iegūst info no policijas, bāriņtiesas.	Apsekojot dzīvesvietā, saruna ar klientu	Saruna, apsekošana	Saruna ar klientu, apmeklējums mājās un informācijas ievākšana no apkārtes esošajām sistēmām., vides un personīgo resursu izvērtējuma analīze, informācija no citiem profesionāļiem.	Saruna ar klientu sesijās, apsekošana dzīvesvietā, sarunas ar radiem, kaimiņiem, darba devējiem, izglītības iestāžu darbiniekiem, mediķiem u.c.
3.	<i>Kādas metodes izmantojat vides novērtēšanā?</i>	Ekokarte, genogramma	Genogramma, kura tiek izmantota formāli Ekokarte, Zirneklis- kuru grib ieviest savā praksē un uzskata, ka tā ir vērtīga metode	"zirneklis", novērošana, saruna,	Apsekošana, intervija, SVID, Eko karte, genogramma, funkcionālās novērtēšanas skala/zirneklis	Iegūtās informācijas analīze, ekokarte, genogramma, sociālās funkcionēšanas novērtēšana

4.	<i>Vai ar Jūsu izmantotajām vides novērtēšanas metodēm iegūstat pilnīgu informāciju par klienta situāciju?</i>	Kopskatu, lai varētu tālāk sastādīt rehabilitācijas plānus un citas darbības	Sākotnējo informāciju, ko laika gaitā arvien papildina	Dažreiz	Gūtā informācija ir daļēja, laika gaitā tiek pilnveidota	Jā, strādājot ar ģimeni iegūtā informācija nepārtraukti papildinās.
5.	<i>Kā, Jūsaprāt, vides novērtēšana ietekmē tālākās palīdzības sniegšanu klientam?</i>	Caur vides novērtēšanu ir iespējams ieraudzīt resursus, kurus klients pats nespēj saskaņot.	Bez sākotnējās novērtēšanas neko tālāk darīt nevar, no tās atkarīgas tālākās darbības problēmu risināšanā.	Ļoti liela nozīme	Novērtēšana nepieciešama, lai optimāli tiktu nodrošināta soc.palīdzība vai pakalpojumi, ietekme primāra	Bez vides novērtēšanas nav iespējams izvērtēt nepieciešamo palīdzību un pakalpojumus
6.	<i>Ar kādām grūtībām esat sastapies, veicot ģimenes vides novērtēšanu?</i>	Klients noliedz savas problēmas, noslēdzās nevēlas runāt.	Klienti bieži melo, kā rezultātā sarežģītāks un ilgāks ir novērtēšanas process.	Klients nesadarbojas	Informācijas ieguve ir ilgstošs process, klientu nevēlēšanās sadarboties, sociālo darbinieku transporta un ceļu kvalitātes problēmas lauku rajonos	Klients nesadarbojas, neierodas uz sesijām ir noslēgts.
7.	<i>Kāda ir Jūsu izglītība, ieņemamais amats un darba pieredze?</i>	Sociālais darbinieks/sociālais pedagogs, 3. gadu pieredze, Amats – sociālais darbinieks ar ģimenēm un bērniem	Sociālais darbinieks, 3. gadu pieredze, Amats – sociālais darbinieks ar ģimenēm un bērniem	Augstākā, sociālais darbinieks, 6. gadu pieredze	Sociālais darbinieks ar ģimenēm ar bērniem 4. gadi. Mācās 4. kursāSDSPA "Attīstība"	Sociālais darbinieks ar ģimenēm ar bērniem, Augstākā, turpina studijas magistratūrā, 3. gadu darba pieredze šajā amatā.